

KIRKENS NØDHJELP
actalliance

Ute av syne, ute av sinn?

Norske myndigheters mangel på kontroll over norske våpenprodusenter i utlandet

Av Ingrid Westgaard Stolpestad
ingridstolpestad@gmail.com

Mai 2012

Om forfatteren:

Ingrid Westgaard Stolpestad er journalist og statsviter fra Universitetet i Oslo. Hun har blant annet jobbet for NRK og Aftenposten. Kontakt:

ingridstolpestad@gmail.com

Illustrasjonsfoto på forsiden: Den utarmede befolkningen i Mogadishu, Somalia, kjemper seg tilbake til en form for hverdagsliv etter 20 år med krig og væpnet konflikt. Bildet illustrerer hvordan væpnet vold er en del av dagliglivet til millioner av mennesker verden over, men Kirkens Nødhjelp har ikke belegg for å hevde at våpnene og ammunisjonen som finnes her kommer fra Norge. Foto: Arne Grieg Riisnæs, Kirkens Nødhjelp.

Forord

Kirkens Nødhjelp og våre lokale partnerorganisasjoner er stadig vitne til en flom av våpen og ammunisjon til områder vi arbeider i, og ikke minst konsekvensene av dette. I land som Mali, Sudan, Somalia og DR Kongo ser vi igjen og igjen hvordan grunnleggende menneskerettigheter blir krenket og at lokalsamfunn, familier og enkeltmennesker blir rammet av konflikt og mangel på sikkerhet.

Kan vi være sikre på at norskproduserte våpen ikke blir brukt i konflikter i fattige land?

I 2011 eksporterte Norge militært materiell for over 2,6 milliarder kroner, og dette gjør Norge til en betydelig våpeneksportør i verdenssammenheng. Kirkens Nødhjelp har siden 2006 satt fokus på norsk våpeneksport og mangelen på kontroll over hvor norske våpen ender opp. Det er flere områder ved norsk eksportregelverk og -praksis som må endres for å sikre tilstrekkelig kontroll. I denne rapporten ser vi nærmere på norske statseide selskapers eksport av militært materiell fra utlandet.

Et samlet Storting ba høsten 2011 regjeringen om å vurdere hvorvidt gjeldende regelverk og praksis er robust nok for å sikre oss mot at norskprodusert militært materiell som blir eksportert til autoritære regimer bidrar til undertrykkelse og menneskerettighetsbrudd.

Kirkens Nødhjelp mener at en slik vurdering også må omfatte eksport utført av norske selskaper fra andre land, da norske selskaper har produksjon av militært materiell i andre land enn Norge, uten å være forpliktet til å følge norsk eksportregelverk og -praksis.

Den norske stat eier 50 % av Nammo AS og 50,001 % av Kongsberg Gruppen ASA. Dette gir Norge betydelige muligheter for innflytelse gjennom selskapenes generalforsamlinger. Kirkens Nødhjelp har siden 2008 tatt til orde for at Norge må bruke sitt eierskap i selskapene aktivt og kreve at norske våpenproduserende selskaper må følge samme regelverk som det norske ved eksport av militært materiell fra andre land. Dette fordi, som vi også ser i denne rapporten, disse landenes eksportpraksis er en ganske annen enn den norske, og i flere tilfeller i strid med den norske eksportpraksisen.

I tillegg krever Kirkens Nødhjelp at det offentliggjøres hvilke type varer som blir solgt til hvilke land fra norske selskaper i utlandet. I den årlige stortingsmeldingen om norsk våpeneksport offentliggjøres denne informasjonen for eksporten fra Norge. Dette gjelder imidlertid ikke den norske eksporten fra utlandet. Det gjør det umulig å vite om norske selskaper eksporterer til land som for Norge er uønskede mottagere av militært materiell, og gir oss god grunn til å tro at det skjer.

I juli 2012 skal det forhandles frem og vedtas en internasjonal avtale for regulering av våpenhandel, en Arms Trade Treaty (ATT). Norge er en aktiv pådriver for en sterk og robust avtale. Denne rapporten viser imidlertid at Norge fremdeles har en stor ryddejobb på hjemmebane dersom vi skal bidra til økt kontroll på våpenhandelen i verden.

Anne-Marie Helland

Generalsekretær i Kirkens Nødhjelp

Innhold

1. Innledning	5
1.1. Bakgrunn	5
1.2. Begrensninger	7
1.3. Rapportens konklusjon	8
2. Norsk våpeneksport sammenliknet med andre land	9
2.1. Statlig eierskap av bedrifter som produserer forsvarsmateriell.....	9
2.1.1. Statlig eierskap	9
2.1.2. Kongsberg Gruppen ASA	9
2.1.3. Nammo AS	11
2.2. Norsk regelverk og praksis.....	12
2.2.1. Norsk regelverk for eksport av forsvarsmateriell.....	12
2.2.2. Norsk eksportpraksis	17
2.3. Sammenlikning av eksportpraksis land for land	25
2.3.1. Sverige	26
2.3.2. Finland.....	30
2.3.3. Sveits	33
2.3.4. USA.....	34
2.3.5. Canada	37
2.3.6. Inkonsistens i norsk eksportpraksis	40
2.4. Regelverk i Finland og Sverige.....	40
2.4.1. Sverige	40
2.4.2. Finland.....	42
3. Den norske debatten om våpenproduksjon og -eksport	44
1.1. Debatten på slutten av nittitallet	44
1.2. Debatten om norsk våpenproduksjon på 2000-tallet.....	45
1.3. Debatten i dag.....	47
4. Case: Endring i Nammos produksjon av forsvarsmateriell.....	48
4.1. Endring i Nammos produksjon	48
4.2. Svensk og norsk eksport av ammunisjon rundt årtusenskiftet	49
5. Konklusjon	52

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Våpeneksport er et utviklingsspørsmål. Hvert år dør mer enn 740 000 mennesker som følge av væpnet vold, og de aller fleste bor i fattige land. Vi vet at spredning av våpen, spesielt av håndvåpen og ammunisjon, hindrer utvikling ved å forsterke voldsnivået i mange land, og det finnes en rekke eksempler på at økt tilgang på våpen og ammunisjon øker voldsnivået i en konflikt.¹ Mens det stort sett er mennesker i fattige land som rammes av væpnet vold, produseres våpen og ammunisjon i stor grad i rike land, deriblant i Norge og av statseide norske selskaper.² På bakgrunn av dette har Kirkens Nødhjelp i mange år har jobbet for bedre kontroll over spredningen av våpen og ammunisjon, både i Norge og sammen med lokale partnere i flere av landene Kirkens Nødhjelp arbeider i.

Norge er en storprodusent og -eksportør av våpen, og norsk våpenindustri er i utvikling. I 2010 eksporterte Norge militærutstyr for 2,6 milliarder kroner, noe som tilsvarer 0,9 % av den totale norske eksporten. Og den norske eksporten har vokst kraftig – i løpet av siste halvdel av 2000-tallet har eksporten blitt nesten fordoblet³. Norsk forsvarsindustri har også internasjonale forgreininger. I dag ser vi at norske selskaper produserer forsvarsmateriell i flere andre land enn Norge, og følgelig eksporterer fra andre land enn Norge. Norge har et eksportkontrollregime for eksport av forsvarsmateriell fra Norge. Imidlertid gjelder ikke norske eksportlover for eksport av forsvarsmateriell når dette produseres andre steder enn i Norge, uavhengig av om det produserende selskapet er eid av den norske stat.

Stortingsrepresentant Dagfinn Høybråten (KrF) pekte på utfordringer som en slik situasjon kan medfølge i stortingsdebatten om den norske eksportkontrollmeldingen 29. november 2011: «Staten eier bl.a. 50 prosent av Nammo, som er en av verdens store ammunisjonsprodusenter, og Nammo har fabrikker i en rekke land utenom Norge. Vi følger naturligvis eksportregelverket i de landene fabrikkene ligger. Flere av disse landenes eksportregelverk er dessverre ikke like strenge som det norske, bl.a. praktiserer USA, Finland og Tyskland eksport av våpen og ammunisjon til Kongo og Saudi-Arabia, land som Norge ikke selger våpen til fordi

¹ Sipri.org. *Arms flow to Africa*. 20. desember 2011. <http://www.sipri.org/media/pressreleases/20-dec-2011-arms-flows-to-africa-2013-small-volume-big-impact-says-new-sipri-report> Se også s 10 – 14 i Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008.

<http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

² Kirkens Nødhjelp. *Lokale konflikter og håndvåpen*. <http://xn--kirkensnodhjelp-xqb.no/no/Arbeidet-vart/temaer-vi-jobber-med/retten-til-fred-og-sikkerhet/lokale-konflikter-og-handvåpen/>. Kirkens Nødhjelp. *Mer ustemt enn sandstemt*. Rapport 04/2011.

³ Statistisk Sentralbyrå. *Våpeneksporten nær fordoblet siden 2005*. 21.1.2011. http://www.ssb.no/magasinet/norge_verden/art-2011-01-21-01.html

de er i krig eller trues av krig, eller på grunn av menneskerettighetssituasjonen i disse landene. Her ligger det også en utfordring som vi må se nærmere på.»⁴

Og å se nærmere på denne problematikken er nettopp det denne rapporten ønsker å gjøre. Den norske stat er i dag medeier i to store produsenter av forsvarsmateriell: Kongsberg Gruppen ASA og Nammo AS. Begge disse selskapene produserer militært materiell i andre land enn Norge, i land som har et annet eksportreglement enn det Norge har. Nammo har hovedkontor på Raufoss i Norge, men produserer i en rekke land i tillegg til Norge, nemlig Sverige, Finland, Tyskland, Sveits og USA. Nammo har også et salgskontor i Canada, men produserer ikke materiell i landet. Kongsberg Defence Systems, som er et datterselskap til Kongsberg Gruppen, produserer militærmateriell i Canada. I dag er det altså slik at reglene som gjelder for eksporten av våpenmateriell, er de reglene som gjelder i landet som materialet er produsert i. Norge har en strengere eksportpolitikk enn flere av de andre landene Nammo og Kongsberg produserer i. På bakgrunn av dette har deler av det sivile samfunn tidligere tatt til orde for at Norge skal la norsk regelverk, der det er det mest restriktive, gjelde for eksport av norskeid våpenproduksjon uavhengig av hvilket land det eksporteres fra.

En fersk (desember 2011) rapport fra Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) kartlegger våpenhandel med afrikanske land sør for Sahara. Rapporten peker på utviklingspolitiske utfordringer med våpenspredning i regionen. En av rapportens hovedkonklusjoner er at manglende gjennomsiktighet hos de som selger og kjøper våpen er den viktigste utfordringen i arbeidet med våpenspredning og utvikling. Import av våpen blir ofte ikke rapportert, og det er vanskelig å vurdere hva våpen blir brukt til.⁵ I arbeidet med denne rapporten, har også manglende gjennomsiktighet vært en utfordring. Som et eksempel er det ikke mulig, via Nammos årsrapport og nettsider, å finne informasjon om hva som har blitt produsert på de ulike produksjonsstedene siden Nammo startet opp. I tillegg har Nammo heller ikke bidratt med denne informasjonen på tross av gjentatte forespørsler fra rapportforfatter. Utfordringer knyttet til åpenhet i våpenindustrien vil bli drøftet i denne rapporten.

Rapporten ser hovedsakelig på to ting:

For det første ser rapporten på norsk eksportpraksis og -regelverk, og sammenlikner det med eksportpraksis og -regelverk i andre land der norske selskaper produserer forsvarsmateriell. Spesielt vil rapporten se på hvorvidt land som norske statseide selskaper eksporterer fra, eksporterer til land som Norge har

⁴ Stortinget – Møte tirsdag den 29. november 2011. Sak nr. 2. *Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteén om Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2010, eksportkontroll og internasjonal ikke-spredningssamarbeid.*

<http://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2011-2012/111129/2/#a3>

⁵ Sipri.org. *Arms flow to Africa*. 20. desember 2011. <http://www.sipri.org/media/pressreleases/20-dec-2011-arms-flows-to-africa-2013-small-volume-big-impact-says-new-sipri-report>

signalisert at de ikke ønsker å eksportere til. En diskrepans i eksportpraksis mellom Norge og andre eksportland vil være et interessant innlegg i en debatt om norske eksportregler også bør gjelde for eksport av forsvarsmateriell fra andre land enn Norge i tilfeller der selskapet er norskeid. Rapporten vil derfor se på eksportpraksisen i land hvor norske statseide våpenprodusenter produserer materiell. Konkret gjelder dette Sverige, Finland, Sveits og USA, der Nammo har produksjon, og Canada, der Kongsberg-gruppen har produksjon.

For det andre ser rapporten nærmere på flytting av norsk produksjon av forsvarsmateriell. Her er caset Nammos flytting av produksjon fra Raufoss i Norge til Karlsborg i Sverige rundt år 2000. Rapporten vil analysere denne flyttingen i lys av den norske forsvarsdebatten. Som en del av dette vil også rapporten kort analysere den norske forsvarsdebatten fra nittitallet til i dag.

1.2. Begrensninger

Rapporten vil se på eksportpraksis i land der norske, statseide selskaper produserer militært materiell. Vi ser derfor bort fra tilfeller der våpenproduserende selskaper produserer materiell som eksplisitt ikke er til militært bruk. Tyskland faller dermed utenfor rapporten, på tross av at Nammo har produksjon her. Årsaken er at selskapene som er eid av Nammo i Tyskland ikke produserer militært materiell, kun materiell til sivil bruk.

Nammo har lisensiert produksjon flere steder i verden. Dette er et felt som faller utenfor denne rapporten.

Rapporten sammenlikner som nevnt norsk eksportpraksis med praksis i fem andre land. Rammene for denne praksisen er i første rekke de ulike statenes regelverk. Denne rapporten vil derfor også sammenlikne det norske *regelverket* med det finske og det svenske. Årsaken til at man ikke sammenlikner regelverket med alle land norske statseide selskaper produserer i, er fordi Norge, Sverige og Finland har et spesielt nært samarbeid i produksjonen av og kjøp av forsvarsmateriell. Dette ser vi blant annet på eierskapet av Nammo, og på at en stor andel av den norske våpeneksporten går til disse landene. Det vil dermed være spesielt interessant å se hvordan disse landenes regelverk står i forhold til hverandre. Men hovedfokuset for rapporten er altså eksportpraksis.

Det er også på sin plass å understreke at selv om rapporten sier at for eksempel Sverige har eksportert til land som strider mot norsk eksportpraksis, kan vi ikke konkludere med at de norskeide selskapene i Sverige har eksportert til disse landene. Årsaken til dette er at landenes årsrapporter som regel ikke rapporterer hvilke selskaper som har eksportert til hvilke land. Landene rapporterer typisk at et gitt selskap har fått innvilget eksportlisens for et gitt år, og at landet har eksportert materiell til et gitt land det samme året. Men hvilket selskap som har produsert materialet som eksporteres til et gitt land, spesifiseres ikke. Man skal derfor *ikke*

slutte fra denne rapporten at fordi Sverige har eksportert til Pakistan, har Nammo-eide selskaper i Sverige eksportert til Pakistan. Men man kan heller ikke slutte at selskapet *ikke* har eksportert til dette landet.

1.3. Rapportens konklusjon

Rapporten konkluderer med at det er vesentlig grad av manglende samsvar mellom eksportpraksisen i Norge og land som statseide våpenproduserende selskaper produserer i. Eksempler på dette er at land som norske, statseide selskaper produserer militært materiell i, eksporterer til Pakistan, Israel, Kasakhstan, Colombia, Algerie og Libanon. Dette er land som Norge gjentatte ganger har nektet eksport av militært materiell til. Eksport med disse landene må dermed kunne sies å være klart i strid med norsk eksportpolitikk.

Rapporten viser også at Nammos produksjon av håndvåpenammunisjon ble flyttet fra Norge til Sverige kort tid etter at den norske debatten rundt våpeneksport hadde blitt kraftig skjerpet, med spesielt fokus på eksport av håndvåpen og håndvåpenammunisjon. Rapporten kan imidlertid ikke si noe om hvorvidt det skjerpede debattklimaet var en av årsakene til at produksjonen ble flyttet.

Rapporten konkluderer også med at økt gjennomsiktighet i våpeneksporten er ønskelig for at uavhengige observatører kan få bedre innsikt i feltet, og bedre oversikt over hvor norskeide selskaper eksporterer. Per i dag er det en stor utfordring både å bekrefte og avkrefte at norskproduserte våpen ikke havner i stater som det etter norsk eksportpraksis ikke skal eksporteres til.

2. Norsk våpeneksport sammenliknet med andre land

2.1. Statlig eierskap av bedrifter som produserer forsvarsmateriell

Den norske stat har eierandeler i to selskaper som produserer forsvarsmateriell, og som begge produserer i andre land. Dette er Nammo AS og Kongsberg Gruppen ASA. Disse selskapene produserer militært materiell i Canada, Sverige, Finland, Sveits og USA, i tillegg til Norge.

2.1.1. Statlig eierskap

Statlig eierskap baserer seg på ti prinsipper, som i følge eierskapsmeldingen er «i tråd med allment aksepterte eierskapsprinsipper»⁶. Disse legger vekt på blant annet åpenhet, likebehandling av aksjonærer, ansvarsdeling mellom eier og styre og en forventning om selskapers samfunnsansvar.⁷ Eierskapsmeldingen gjør rede for overordnede begrunnelser og målene med statlig eierskap. I tillegg til langsiktig verdiskapning i Norge, nevnes nasjonal forankring av nøkkelkompetanse og viktige selskaper, kontroll med naturressurser, sektorpolitiske hensyn, forvaltning av monopoler og langsiktig eierskap i det norske kapitalmarkedet. Dette er de generelle hensynene som skal ivaretas. Kongsberg Gruppen nevnes som et eksempel på at man ønsker at et teknologimiljø skal ha nasjonal forankring.⁸ Meldingen gjør også rede for eierskapet i de enkelte selskapene, og dette refereres til for Kongsberg og Nammo under.

2.1.2. Kongsberg Gruppen ASA

Staten eier 50,001 % i Kongsberg Gruppen. Dette innebærer at staten i prinsippet har myndighet til å foreta flertallsvedtak i styret. Det er Nærings- og handelsdepartementet som er eierdepartementet. Selskapet driver med teknologisk og industriell virksomhet innenfor flere områder, i tillegg til forsvar – blant annet innen maritim sektor, olje og gass og romfart. Det er et internasjonalt selskap, med ansatte i 25 land, og i 2009 kom 80 % av driftsinntektene fra land utenfor Norge. Kongsberg Gruppen er delt inn i tre forretningsområder, hvorav Kongsberg Defence Systems er den delen som driver innen forsvarssektoren.⁹ Kongsberg Defence

⁶ *Aktivt eierskap*. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 27.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

⁷ *Aktivt eierskap*. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 27.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

⁸ *Aktivt eierskap*. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 36 – 39.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

⁹ *Aktivt eierskap*. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 90 – 91.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

Systems er den største leverandøren i Norge av systemer relatert til forsvar og romfart, og i de siste årene har eksportandelen økt. Kongsberg Defence Systems produserer systemer for kommando- og våpenkontroll, overvåking og våpenstyring, kommunikasjonsløsninger og missiler.¹⁰ Selskapet har produksjon seks steder i Norge, i tillegg til i Ottawa, Canada.¹¹ I 2005 kjøpte Kongsberg Defence Systems opp kanadiske Gallium Software.¹² Gallium er i dag 100 % eid av Kongsberg Gruppen, og produserer software-produkter for det militære og det sivile markedet. For det militære markedet produserer Gallium blant annet overvåkningssystemer, som produktet InterMAPhics som brukes i land over hele verden.¹³ I eierskapsmeldingen fra 2010 sies det at selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.¹⁴

Kongsberg Gruppen oppgir ikke omsetning eller eksportinntekt fordelt på ulike land i årsrapporten. Imidlertid har de en oversikt over kundefordringer fordelt på ulike regioner. Ut fra den går det frem at Kongsberg i 2010 hadde kundefordringer i (i tillegg til Norge) regionene øvrige Europa, Amerika, Asia, og «andre land».¹⁵ Dette er imidlertid for hele Kongsberg Gruppen, ikke bare delen som produserer militært materiell. Som nevnt eier Kongsberg Defence Systems kanadiske Gallium. Galliums årsrapporter foreligger ikke på Galliums nettsider (per januar 2012). Imidlertid forteller et faktaark på hjemmesidene om hvor man kan finne Galliums software-systemer. Av denne går det frem at man finner Gallium-produserte luft- og missilforsvarssystemer (*air and missile defence systems*) i Norge, USA, Polen, Finland, Japan – og Israel.¹⁶ Dette siste er spesielt interessant sett i lys av norsk eksportpraksis, som i flere år har nektet eksport av militært materiell til Israel.

Vi kan ikke slutte at disse systemene ble eksportert etter at Kongsberg kjøpte Gallium i 2005. Imidlertid forteller dette oss at et selskap som er 100 % eid av statseide Kongsberg, produserer militærsystemer som brukes av Israel. Det vil være ønskelig å se nærmere på forholdene rundt dette, da det kan innebære at

¹⁰ Kongsberg 2010. Årsrapport. Hentet fra Kongsberg.com januar 2012. S 28. http://www.kongsberg.com/nb-no/kog/aboutus/organisation/~media/KOG/Files/Investor/Annual%20reports/2010/KOG_Annual_Report_2010_No.ashx

¹¹ About us. Hentet fra Kongsberg.com januar 2012. <http://www.kongsberg.com/en/kds/aboutus/>

¹² Kongsberg.com. Buys Gallium Software of Canada.. Hentet januar 2011. <http://www.kongsberg.com/en/kds/news/2005/december/1202buysgalliumsoftwarecanada/>

¹³ Gallium.com. Corporate overview. Hentet januar 2011. <http://www.gallium.com/company/structure.htm>

¹⁴ Aktivt eierskap. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 90 – 91.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

¹⁵ Kongsberg 2010. Årsrapport. Hentet fra Kongsberg.com januar 2012. S 39. http://www.kongsberg.com/nb-no/kog/aboutus/organisation/~media/KOG/Files/Investor/Annual%20reports/2010/KOG_Annual_Report_2010_No.ashx

¹⁶ Nærmere bestemt brukes Galliums software-system av Israels *arrow missile defence system*. Corporate Overview. Hentet fra Galliums nettsider januar 2012. <http://gallium.com/products/datasheets/CorpOverview071011.pdf>

datterselskapet til et norsk statseid selskap driver på en måte som er stikk i strid med norsk eksportpraksis.

2.1.3. Nammo AS

Nammo AS ble opprettet i 1998 etter en sammenslåing mellom produsenter av forsvarsmateriell i Sverige, Finland og Norge. Selskapet er 50 % eid av den norske stat, og 50 % av finske Patria Holding Oyj. I motsetning til med Kongsberg Gruppen, har den norske stat dermed ikke mulighet til å foreta flertallsvedtak. Patria Holding Oyj eies av den finske stat med 73,2 % og av franske EADS med 26,8 %. I Norge er det Nærings- og handelsdepartementet som står som eierdepartement, og hovedkontoret ligger på Raufoss. Nammo har datterselskaper i Norge, Sverige, Finland, Tyskland, Sveits, USA og Canada. Eierskapsmeldingen understreker at de ulike selskaperes produksjon forholder seg til lovverk og eksportregler i landene der de holder til, og som med Kongsberg, skal Nammo drives på forretningsmessig grunnlag.¹⁷ Nammos kjernevirksomhet er utvikling, produksjon og salg av ammunisjon, missiler og demilitarisering. I de sju landene selskapet opererer, har Nammo til sammen 18 produksjonssteder og salgskontorer. Salgene er fordelt som følger: 44 % selges til USA og Canada, 27% til Europa, 6 % til Finland, 11 % til Sverige, 9 % til Norge og 3 % til en restkategori ("other").¹⁸

Totalt har selskapet 1967 ansatte. Under moderselskapet Nammo AS finnes det seks heleide datterselskaper: Nammo Buck GmbH, Nammo Sweden AB, Nammo Raufoss AS, Nammo Lapua Oy, Nammo Canada Inc. og Nammo Inc. Disse selskapene har igjen flere datterselskaper, for eksempel eier Nammo Inc. 100 % av Nammo Talley Inc.. I tillegg eier Nammo AS 90 % av Nammo NAD AS. Nammo deler opp virksomheten sin i fem divisjoner: finkaliberdivisjonen, mellom- og grovkaliberdivisjonen, rakettmotordivisjonen, demilitariseringsdivisjonen og Nammo Talley Inc..¹⁹

Nammo opplyser i sin årsrapport hvor mye de tjener i ulike deler av verden. Selskapet opplyser delvis hva de tjener i enkeltland, mens inntjeningen i andre land rapporteres regionalt – f.eks. som «Asia» eller «other European countries». Det er ikke mulig å lese ut fra årsrapporten hvilke produkter som eksporteres til hvilke land/regioner. Det man imidlertid tydelig ser, er at markedet utenfor Norden blir stadig viktigere – i 2010 stod eksport til USA og Canada for 44 % av omsetningen. Årsrapporten for 2010 oppgir også at Nammos selskaper i USA stod for 18 % av omsetningen. Dette peker på at både salg til land utenfor Norden og salg fra selskaper utenfor Norden også er stadig viktigere for Nammo som selskap.²⁰

¹⁷ *Aktivt eierskap*. Meld. St. 13 (2010 – 2011). S 91.

<http://www.regjeringen.no/pages/16193771/PDFS/STM201020110013000DDDPDFS.pdf>

¹⁸ Nammos årsrapport 2010. S 3. Hentet desember 2011. <http://capellamedia.ipapercms.dk/Nammo/AR10/>

¹⁹ Nammos årsrapport 2010. S 25, 4. Hentet desember 2011. <http://capellamedia.ipapercms.dk/Nammo/AR10/>

²⁰ Nammos årsrapport 2010 s 31, 42. <http://capellamedia.ipapercms.dk/Nammo/AR10/>

2.2. Norsk regelverk og praksis

2.2.1. Norsk regelverk for eksport av forsvarsmateriell

I Norge er militære strategiske varer og tjenester underlagt lisensplikt, og kontrollen med eksport av forsvarsmateriell²¹ er utenriksdepartementet (UD) sitt ansvar. Det er seksjon for eksportkontroll som forvalter og gjennomfører eksportkontrollen. Eksportkontrollen er basert på lov, forskrift og retningslinjer for hvordan UD skal behandle søknader om våpeneksport.²²

Eksportkontrollloven (1987) fastslår at «varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger»²³ ikke kan eksporteres fra Norge uten å ha fått en «særskilt tillatelse», altså lisens. Videre sier eksportkontrollloven at regjeringen kan forby eksport av slikt materiell.²⁴ Her etableres altså prinsippet om eksportkontroll på forsvarsmateriell.

Eksportkontrolllovens forskrift (1989) gir detaljene rundt lisensplikten og forvaltningen av denne.²⁵ Retningslinjene fra 1992 er veiledende for hvordan UD skal gjennomføre eksportkontrollen.²⁶ Der står det at utgangspunktet for eksportkontrollen er regjeringserklæringen fra 11. mars 1959 og Stortingets vedtak fra samme dato:

*«Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».*²⁷

Og videre

²¹ Forsvarsmateriell defineres som «våpen, ammunisjon og annet militært materiell, teknologi og tjenester for militære formål». Fra Utenriksdepartementet. *Eksportkontroll*. Hentet desember 2011.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/sikkerhetspolitikk/nedrustning-og-ikke-spredning/eksportkontroll-3.html?id=486279>

²² Utenriksdepartementet. *Eksportkontroll*. Hentet desember 2011.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/sikkerhetspolitikk/nedrustning-og-ikke-spredning/eksportkontroll-3.html?id=486279>

²³ *Eksportkontrollloven*. Hentet fra Lovdata desember 2011. <http://www.lovdato.no/all/tl-19871218-093-0.html>

²⁴ *Eksportkontrollloven*. Hentet fra Lovdata desember 2011. <http://www.lovdato.no/all/tl-19871218-093-0.html>

²⁵ *Forskrift til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi*. Hentet fra Lovdata desember 2011. <http://www.lovdato.no/for/sf/ud/xd-19890110-0051.html>

²⁶ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011.

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Sikkerhetspol/Eksportkontroll/090918%20Retningslinjer_eksport_vaapen.pdf

²⁷ Regjeringens erklæring av 11. mars 1959

«Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.»²⁸

Norge skal altså ikke selge våpen eller ammunisjon til områder der det er krig, som er truet av krig, eller der det er borgerkrig, og i tillegg skal man ta de politiske forholdene i mottakerlandet til vurdering.

Dette gjenspeiler den enstemmige uttalelsen fra Stortinget i 1997, som sa følgende:

*«Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».*²⁹

I 2007 kom Stortingets utenrikskomité med en enstemmig innstilling der de sa følgende:

*«Komitéen mener det i vurderingene av søknad om eksportlisens må stilles krav til situasjonen på menneskerettighetsområdet i mottakerlandene, og at det må vurderes å nedfelle internasjonal humanitærrett og menneskerettigheter som vilkår i regelverket på eksportkontrollområdet».*³⁰

Stortinget ønsket dermed en innstramming i eksporten av våpenmaterieell overfor land som bryter med demokratiske prinsipper, menneskerettigheter og internasjonale rettsprinsipper. Etter dette endret UD sine retningslinjer for lisensiering av våpeneksport slik at Stortingets uttalelser fra 1997 ble en del av regelverket. I dag er dermed prinsippet om at man skal stille krav til grunnleggende menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett i lisensieringen av norsk våpeneksport befestet i retningslinjene for eksportkontroll.³¹ Siste gang retningslinjene ble endret, var 20. mai 2009.

I dagens retningslinjer er også åtte kriterier for når eksport av militært materieell ikke skal tillates implementert. Disse kriteriene er tatt inn som et resultat av at Norge sluttet seg til EUs felles holdning om våpeneksport i 1998. I 2008 ble

²⁸ Stortingsvedtak 11. mars 1959

²⁹ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materieell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#4>

³⁰ Stortingets Utenrikskomité, 24. oktober 2007

³¹ Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

kriteriene legalt bindene, og i 2009 ble de inkorporert i forskriftene. De åtte kriteriene er følgende:³²

Kriterium 1: Respekt for medlemsstatenes internasjonale forpliktelser, særlig sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd eller av Den europeiske union, avtaler om ikke-spredning og andre emner samt andre internasjonale forpliktelser.

Kriterium 2: Respekt for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten

Kriterium 3: Den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter

Kriterium 4: Bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet

Kriterium 5: Den nasjonale sikkerheten i medlemsstatene og i territorier der de eksterne forbindelser er en medlemsstats ansvar, samt den nasjonale sikkerheten i vennligsinnede og allierte land

Kriterium 6: Kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten

Kriterium 7: Risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår

Kriterium 8: Forenlighet mellom eksporten av militær teknologi eller militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen.

Retningslinjene sier også at eksportør skal levere sluttbrukerklæring for eksport av militært materiell i varekategori A til land utenom NATO og Norden, eller landgruppe 1: Landgruppe 1 består av de nordiske land og NATOs medlemsland. I tillegg består gruppen av andre land som kan godkjennes av departementet som mottakere av våpen, blant annet Kuwait.³³ Utenriksdepartementet opererer med to øvrige kategorier, landgruppe 2 og 3: «Landgruppe 2 består av land som befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som rammes av en boikottbeslutning av FNs Sikkerhetsråd

³² Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Vedlegg 1. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#4>

³³ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#3>

eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til. Landgruppe 3 består av land utenfor gruppe 1 og 2 som Norge ikke selger våpen og ammunisjon til, men som kan motta annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål.»³⁴ Som nevnt over, skal Norge som hovedregel ikke eksportere militært materiell til gruppe 2, altså land der det er krig eller krig truer.

A-materiell defineres som «våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell. Dette omfatter våpen og ammunisjon av alle slag. Kategorien omfatter i tillegg annet materiell som vil kunne benyttes med vesentlig virkning til å påvirke de militære styrkeforhold ut over nærområdet, herunder materiell for havovervåking og elektroniske tiltak mot satellittbårne systemer.»³⁵

Øvrig materiell defineres som B-materiell, eller nærmere bestemt slik: «Annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål. Denne omfatter annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål, som er beskrevet i Utenriksdepartementets liste I (Våpen, ammunisjon og annet militært materiell) og som ikke har egenskaper eller bruksområder slik de er definert for varekategori A.»³⁶

I følge retningslinjene vil eksportlisens til landgruppe 1 vanligvis kunne påregnes: «For eksport av varer i kategori A vil det normalt kunne tilstås eksportlisens dersom kunden er, eller opptre på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1. Dokumentasjon må godtgjøre dette. Lisensiering av leveranser under denne kategori til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling, og innvilgelse forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksport-klausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjennelse.»³⁷

På bakgrunn av dette regelverket lisensierer Utenriksdepartementet (UD) eksport av våpen fra Norge. All eksport av militært materiell, m.a.o. strategiske varer (varer som kan fremme en annen stats militære evne) fra Norge til utlandet, er i

³⁴ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#3>

³⁵ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#3>

³⁶ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#3>

³⁷ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Vedlegg 1. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/10.html?id=275411#4>

dag underlagt eksportkontroll. Alle som vil eksportere slike varer må derfor søke staten, ved Utenriksdepartementet, om lisens til å eksportere disse varene.

I tillegg skal ikke Norge eksportere til land som er omfattet av FNs våpenembargoer, da vedtak i FNs sikkerhetsråd blir direkte nedfelt i norsk rett. OSSE og EU publiserer også lister over våpenembargoer, og her vurderer Norge fra sak til sak om de skal slutte seg til.³⁸ Per i dag er det forbudt, med visse presiseringer, å eksportere våpen og militært utstyr til følgende land eller grupper: Irak (innført 1990), Somalia (innført 1992), Liberia (innført 1992), Sierra Leone (ikke regjeringen) (innført 1997), Al Qaida og Taliban (innført 1999), Myanmar (innført 2003), Zimbabwe (innført 2003), ikke-statlige aktører i Den demokratiske republikken Kongo (innført 2003), Elfenbenskysten (innført 2004), enkelte grupper, militser og personer i Darfur i Sudan (innført 2006), ikke-statlige grupper i Libanon (innført 2006), Nord-Korea (ekskludert håndvåpen) (innført 2006), Iran (innført 2007), Eritrea (innført 2010), Libya (innført 2011) og Syria (innført 2011).³⁹

Hovedprinsippene for norsk eksport av militært materiell kan dermed oppsummeres som følger:

- All eksport av militært materiell må lisensieres av UD. UD har rett til å nekte eksport av slikt materiell etter gitte prinsipper.
- Norge skal ikke eksportere militært materiell til land i krig, i borgerkrig eller til områder der krig truer. Dette gjelder imidlertid ikke eksport til Norges nære allierte.
- Menneskerettigheter og humanitær rett og situasjonen i mottakerlandet er et kriterium for om eksportlisens skal innvilges, og Norge skal ikke eksportere militært materiell til mottakere som vil benytte disse til å begå menneskerettighetsovergrep.
- EUs åtte kriterier for når eksport av militært materiell ikke skal tillates ligger til grunn ved vurdering av søknader om eksport av forsvarsmateriell fra Norge
- Eksport av A-materiell vil normalt bli godkjent til land i landgruppe 1. Til land utenfor landgruppe 1, skal eksport av A-materiell behandles av regjeringen, og det skal foreligge sluttbrukererklæring. Lisens for eksport av B-materiell vil normalt bli gitt når det er til land i landgruppe 1 og 3. Vanlig praksis har altså vært at A-materiell normalt godkjennes til nære allierte, mens B-materiell godkjennes til en noe bredere gruppe..
- Norge skal ikke eksportere til land som er omfattet av FNs våpenembargoer.

³⁸ Utenriksdepartementet. *Veiledning ved søknad om utførsel av strategiske varer*. Hentet desember 2011. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2007/veiledning/2.html?id=275403>. For mer informasjon om EUs våpenembargoer, se European External Action Service. *Sanctions or restrictive measures*. Hentet desember 2011. http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/index_en.htm

³⁹ *Sentrale forskriver m.v. ordnet systematisk*. Hentet fra Lovdata desember 2011. <http://www.lovdata.no/for/sf/sys-G09.html>

2.2.2. Norsk eksportpraksis

Norsk eksport av forsvarsmateriell har økt kraftig de siste årene, og i fjor eksporterte Norge militært materiell for 2,6 milliarder kroner. Dette tilsvarer 0,9 % av den totale norske eksporten.⁴⁰ Tabellen under, hentet fra Statistisk Sentralbyrå, illustrerer økningen. Vi ser altså at eksporten både har økt i kroner, og som andel av den totale eksporten. Vi ser også at eksporten falt noe fra 2009 til 2010, men sett i forhold til eksporten midt på 2000-tallet, representerer tallene for 2010 likevel en vesentlig økning. Det aller meste eksporteres til allierte og nære samarbeidspartnere: 94 prosent av A-materiellet går til NATO-allierte, Sverige og Finland.⁴¹

Tabell 1: Norsk eksport av forsvarsmateriell fra 2005 – 2010.⁴²

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	<i>Millioner kroner</i>					
Bomber, granater, torpedoer, miner, raketter o.l. krigsmateriell samt deler	579	549	758	951	700	932
Patroner og deler, unntatt til boltepistoler og annet verktøy/patroner med og uten blyhagl/luftgeværkuler	240	178	184	189	327	194
Tanks og andre motordrevne, pansrede stridsvogner, også utstyrt med	48	56	17	16	9	21

⁴⁰ Statistisk Sentralbyrå. *Våpeneksporten nær fordoblet siden 2005*. 21.1.2011. http://www.ssb.no/magasinet/norge_verden/art-2011-01-21-01.html

⁴¹ Debatt i Stortinget om Innst. 62 S (2011 – 2012), jf. Meld. St. 25 (2010 – 2011).

⁴² Statistisk Sentralbyrå. *Våpeneksporten nær fordoblet siden 2005*. 21.1.2011. http://www.ssb.no/magasinet/norge_verden/art-2011-01-21-01.html. Tallene fra SSB skiller seg fra tallene som rapporteres i de årlige stortingsmeldingene fra Utenriksdepartementet. Dette fordi de opererer med noe ulike avgrensninger, periodiseringer og at stortingsmeldingene omfatter produkter som hører inn under noen flere varegrupper enn SSBs tall.

Eksport av våpen og ammunisjon ifølge tolleklarasjoner i alt og etter varegruppe. 2005-2010. Millioner kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
våpen, samt deler til slike kjøretøyer						
Våpen og våpendeler	677	1 035	1 196	1 952	2 073	1 467
Andre varer innenfor avgrensningen	3	8	5	4	6	7
Militærutstyr i alt	1 547	1 827	2 159	3 113	3 107	2 621
		<i>Prosent</i>				
Memo: Prosentandel av total eksport unntatt skip, oljeplattformer, råolje, naturgass og kodensater	0,6	0,6	0,6	0,7	1,0	0,9

Siden 1996 har Stortinget hvert år behandlet meldinger om norsk eksport av militært materiell, kalt "eksportkontrollmeldinger". På slutten av nittitallet ble det innvilget om lag 800 eksportlisenser årlig. Dette tallet hadde vært stabilt i flere år.⁴³ Eksportkontrollmeldingene gjengir hva som eksporteres til hvilke land innenfor definerte kategorier. Informasjon om nøyaktig hva som eksporteres, offentliggjøres imidlertid ikke innenfor alle kategorier, dette gjelder blant annet innenfor ammunisjon.⁴⁴ Det er dermed ikke mulig å si noe nøyaktig om for eksempel en gitt type Nammo-ammunisjon eksporteres til et gitt sted.

Siden 2003 har eksportkontrollmeldingene også inneholdt informasjon om hvilke land man har gitt avslag om eksport til. Informasjonen om hvilke land som har fått avslag kan si noe om hvilke land UD anser som uønskede importører av norsk forsvarsmateriell.⁴⁵ Eksportkontrollmeldingene gir ikke individuelle begrunnelser for avslagene, men viser til hvilke av kriteriene i EUs adferdskodeks som har ligget til grunn for avslagene. I tilfeller med kun ett avslag, vet man dermed årsaken for avslaget. Stortingsmeldingene oppgir ikke hva slags materiell det var snakk om eksport av i de individuelle søknadene, men man oppgir generell info om dette.

⁴³ Stortingsmelding nr. 45 (1999 – 2000). <http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/19992000/stmeld-nr-45-1999-2000-/4.html?id=193600>

⁴⁴ Se Stortingsmelding nr. 25 (2010 – 2011). <http://www.regjeringen.no/pages/16578208/PDFS/STM201020110025000DDDPDFS.pdf>

⁴⁵ Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008. S 86. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

Samtlige stortingsmeldinger inneholder en formulering om at hver søknad behandles individuelt, og at avslagene ikke innebærer noe generelt forbud mot eksport av forsvarsmateriell til det aktuelle landet. I tillegg sier meldingene at Norge ikke opererer med lister over land man kan eller ikke kan eksportere forsvarsmateriell til, med unntatt av vedtak om embargo fra FNs sikkerhetsråd eller andre regimer Norge er tilsluttet. Imidlertid kan det se ut som om man tok et lite steg bort fra dette prinsippet i 2010, da UD presenterte en liste med navn på land som eksportører ikke kunne regne med å få innvilget lisens til (se under).

I 2003 ga UD avslag på søknader om eksportlisens for militært materiell eller utstyr til militært bruk til følgende tretten land: Belize, Colombia, Indonesia, Israel, Kasakhstan, Libanon, Libya, Nepal, Nigeria, Marokko, Pakistan, Syria og Taiwan.⁴⁶ I 2004 ble det gitt avslag på 14 eksportlisenssøknader. Det gjaldt Algerie, Colombia, India, Iran, Kasakhstan, Kina, Libanon, Makedonia, Marokko, Moldova, Pakistan, Sri Lanka, Taiwan og Turkmenistan.⁴⁷

I 2005 ble det gitt avslag på søknad om eksportlisens til følgende ni land: Bosnia og Herzegovina, Filippinene, Kenya, Mauritania, Pakistan, Peru, Russland, Sudan og Swaziland. I denne meldingen sier UD første gang noe om hvilke kriterier som har ligget til grunn for avslagene (men ikke hvilke kriterier som har ligget til grunn for hvilket avslag). Det UD oppgir, er at kriterium 2 og 3 lå til grunn for syv av avslagene. Dette er henholdsvis kriteriet som vurderer hensyn til menneskerettigheter og kriteriet som vurderer den innenrikspolitiske situasjonen som følge av konflikter i mottakerlandet.⁴⁸

I 2006 var det kun ett avslag på søknad om eksportlisens av militært materiell, og det gjaldt eksport til Bangladesh. I eksportkontrollmeldingen for dette året, viser UD til at man benyttet seg av EU-kriterium 2, altså kriteriet som vurderer hensyn til menneskerettigheter.⁴⁹

I 2007 ga UD fire avslag på søknader om eksportlisens. Dette var til Colombia, Bangladesh, Pakistan og Algerie. Utstyret det gjaldt var ammunisjon og nattutstyr. Avslagene ble begrunnet med kriterium 2, altså hensyn til menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett, og fare for at forsvarsmateriellet kan bli brukt til

⁴⁶ Stortingsmelding nr. 41 (2003 – 2004). Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/NOR03.pdf

⁴⁷ Stortingsmelding nr. 36 (2004 – 2005). Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/NOR04.pdf

⁴⁸ Stortingsmelding nr. 19 (2005 – 2006). Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/NOR05.pdf

⁴⁹ Stortingsmelding nr. 33 (2006 – 2007). <http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/2006-2007/Stmeld-nr-33-2006-2007-.html?id=472302>

undertrykking, og kriterium 3, altså eksisterende konflikter eller motsetninger i mottakerlandet.^{50 51}

I 2008 ble ti søknader om eksportlisens avslått. Dette gjaldt eksport til følgende land: Algerie, Colombia, Georgia, Ekvatorial Guinea, Indonesia, Israel, Libya, Kasakhstan og Syria. UD opplyser om at kriteriene (jf. retningslinjene fra 1992, se over) som lå til grunn for avslagene var følgende (i fallende rekkefølge etter hvor mange ganger de ulike kriteriene ble brukt): 4, 2, 3, 7 og 5.⁵² Det vanligste kriteriet for avslag var altså kriteriet om bevaring av regional fred og sikkerhet, nærmere bestemt at mottakeren av materiellet vil kunne bruke det i angrep av en annen stat eller for å bruke makt for å hevde et territorialkrav. Nummer to på listen var altså hensyn til menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett.⁵³

Videre opplyser stortingsmeldingen om at avslagene «gjaldt elektroniske sensorer, oppgradering av elektroniske systemer for undervannsfartøy, styringssystem for våpen, taktisk kommunikasjonssystem, beskyttelsesutstyr og skuddsikre plater.»⁵⁴

I 2009 ble det gitt syv avslag på lisenssøknader. Dette gjaldt eksport av miltært materiell til Afghanistan, Irak, Israel, Libanon, Nepal og Vietnam. Begrunnelsen for avslagene var kriterium 2, 3 og 4 – altså hensyn til menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett, eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter og bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet. Materiellet som ble avslått var av typene sprengstoff, militære fartøy, nattutstyr og skuddsikre plater.⁵⁵

I 2010 ble det gitt fem avslag på søknader om eksportlisens. Dette var til Afghanistan, Egypt, Israel og Zimbabwe. Begrunnelsen var kriterium 1, 2, 3, 4 og 7 – altså de samme som i 2009, i tillegg til kriteriet om respekt for sanksjoner, avtaler om ikke-spredning eller andre internasjonale forpliktelser og kriteriet om at det er en risiko for ulovlig omsetning eller reeksport av varene. Avslagene gjaldt følgende materiell: våpen, lyddempere, kommunikasjonssystem, kanon

⁵⁰ Stortingsmelding nr. 29 (2007 – 2008) s 52.

<http://www.regjeringen.no/pages/2082653/PDFS/STM200720080029000DDDPDFS.pdf>

⁵¹ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011.

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Sikkerhetspol/Eksportkontroll/090918%20Retningslinjer_eksport_vaapen.pdf

⁵² Stortingsmelding nr. 42 (2008 – 2009) s 55.

<http://www.regjeringen.no/pages/2199045/PDFS/STM200820090042000DDDPDFS.pdf>

⁵³ Utenriksdepartementet. *Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål*. Hentet desember 2011.

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Sikkerhetspol/Eksportkontroll/090918%20Retningslinjer_eksport_vaapen.pdf

⁵⁴ Stortingsmelding nr. 42 (2008 – 2009) s 55.

<http://www.regjeringen.no/pages/2199045/PDFS/STM200820090042000DDDPDFS.pdf>

⁵⁵ Stortingsmelding nr. 21 (2009 – 2010).

<http://www.regjeringen.no/pages/13332907/PDFS/STM200920100021000DDDPDFS.pdf>

inspeksjonsutstyr, luftvernkanon, våpenstasjon, sprengstoff, militære fartøy, nattutstyr og skuddsikre plater.⁵⁶

Eksportkontrollmeldingen for 2010 inneholdt imidlertid noe som tidligere meldinger ikke har inneholdt, nemlig en formulering om hvilke land eksportører ikke kan vente å få innvilget lisens til: «Basert på henvendelser fra eksportører, orienterte Utenriksdepartementet i tillegg om at lisens ikke ville kunne påregnes for leveranse av spesifisert forsvarsmateriell til Bangladesh, Colombia, Ekvatorial Guinea, Kasakhstan, Libanon, Pakistan, Serbia, Taiwan og Yemen.»⁵⁷ Meldingen inneholder, som tidligere meldinger, en formulering om at Norge ikke opererer med lister over land man har lov og ikke lov til å eksportere forsvarsmateriell til. Listen over som sier at man ikke kan regne med å få godkjent eksport til disse landene, er imidlertid et svært tydelig signal om at det er enkelte land man ikke kan få lisens til. Dette kan sees på som en skjerping av hvordan man kommuniserer regelverket i forhold til tidligere.

Oversikten oppsummeres i denne tabellen.

Tabell 2: Land som UD har gitt avslag på eksportlisens til siden 2003

År	Land
2003	Belize, Colombia, Indonesia, Israel, Kasakhstan, Libanon, Libya, Nepal, Nigeria, Marokko, Pakistan, Syria, Taiwan
2004	Algerie, Colombia, India, Iran, Kasakhstan, Kina, Libanon, Makedonia, Marokko, Moldova, Pakistan, Sri Lanka, Taiwan, Turkmenistan
2005	Bosnia og Herzegovina, Filippinene, Kenya, Mauritania, Pakistan, Peru, Russland, Sudan Swaziland
2006	Bangladesh
2007	Colombia, Bangladesh, Pakistan, Algerie
2008	Algerie, Colombia, Georgia, Ekvatorial Guinea, Indonesia, Israel, Libya, Kasakhstan, Syria
2009	Afghanistan, Irak, Israel, Libanon, Nepal, Vietnam
2010	Afghanistan, Egypt, Israel, Zimbabwe. <i>I tillegg: UD sa at eksport av spesifisert forsvarsmateriell ikke kunne påregnes til følgende land: Bangladesh, Colombia, Ekvatorial Guinea, Kasakhstan, Libanon, Pakistan, Serbia, Taiwan og Yemen</i>

⁵⁶ Stortingsmelding nr. 25 (2010 – 2011) s 54.

<http://www.regjeringen.no/pages/16578208/PDFS/STM201020110025000DDDPDFS.pdf>

⁵⁷ Stortingsmelding nr. 25 (2010 – 2011) s 54.

<http://www.regjeringen.no/pages/16578208/PDFS/STM201020110025000DDDPDFS.pdf>

Eksport til følgende land har altså blitt nektet eksportlisens til flere ganger:

- **Avslag på søknad om eksportlisens fire ganger:** Pakistan, Colombia, Israel
- **Avslag på søknad om eksportlisens tre ganger:** Kasakhstan, Algerie, Libanon
- **Avslag på søknad om eksportlisens to ganger:** Marokko, Taiwan, Libya, Syria, Bangladesh, Afghanistan, Nepal, Indonesia

At det har kommet avslag på søknad om eksportlisens til disse landene, tyder på at det har vært interesse blant norske eksportører for å eksportere forsvarsmateriell til dem. Ut fra antall avslag å dømme, ser det ut til at det har vært en spesiell interesse i å eksportere til blant annet Pakistan, Colombia, Israel, Kasakhstan, Algerie og Libanon. Afghanistan, Israel, Algerie og Colombia er land det har vært en tydelig økning i avslag til i løpet av de siste fire årene.

Fra dette avsnittet er det spesielt viktig å merke seg formuleringen som ble inkludert i 2010-eksportkontrollmeldingen om land som man ikke kan regne med å få innvilget lisens for eksport til visse land. Her går departementet lenger enn tidligere i retningen mot å liste opp «nei-land».

Basert på oversikten over, der vi gjengir både hvilke land som er nektet eksportlisens, hvilke land man ikke kan regne med å få eksportere til, og land Norge har innført sanksjoner overfor, kan vi danne oss et bilde av hvilke land det kan antas at Norge mener det er problematisk å eksportere våpen til. I tillegg er det flere land som det er ikke blitt avslått eksport til, men som det i Stortinget er blitt påpekt som land det kan være problematiske å eksportere til. Årsaken til at disse landene blir ansett som problematiske mottakere av eksport, kan for eksempel være landets menneskerettighetssituasjon eller at landet er i krig. Disse landene er Saudi-Arabia, De forente arabiske Emirater, Slovakia, Nepal, Israel, USA (særlig i forbindelse med Irak-krigen), Filippinene, Thailand, Sudan, India, Pakistan, Marokko, Tsjekia, Tyrkia og Sri Lanka. I tillegg er «ikke-demokratiske gulfstater» blitt trukket frem som eksempler på land man ikke bør eksportere militært materiell til.⁵⁸ Disse landene inkluderes i tabellen nedenfor, som søker å gi en oversikt over hvilke land man kan anse som problematiske motstandere av norsk eksport av militært materiell.

Det må imidlertid understrekes at denne oversikten kun gir et tentativt anslag, og at det ikke er gitt at et land som for eksempel ble nektet eksport til et år, er uaktuelt å eksportere til et annet år (dette ser vi også på Norges egen eksportpraksis, se spesielt avsnitt 2.3.6.). Det er også relevant å nevne at vi ikke

⁵⁸ Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008. S 90. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

vet årsaken til at eksportlisenssøknader får avslag. Dette gjør at vi ikke kan si at Norge ikke under noen omstendigheter ville ønsket å eksportere militært materiell til disse landene. Men vi kan bruke oversikten som en pekepinn på hvilke land Norge ser på som problematiske mottakere av militært materiell fra landet. Samlet kan vi sortere landene inn i følgende tabell.

Det er også interessant å merke seg at, med unntak av to land (Serbia og Yemen), har eksport til landene som UD trakk frem i eksportkontrollmeldingen av 2010 som land man ikke kan forvente å få innvilget lisens til, blitt nektet på et tidligere tidspunkt. Dette kan tyde på at UD forventer at det vil være en fortsatt interesse i eksport til disse landene, selv etter gjentatte avslag.

Tabell 3. Land som kan anses som problematiske som mottakere av norsk våpeneksport

Land som er nektet eksportlisens	Land som er boikottet jamfør internasjonale resolusjoner	Land som UD i eksportkontrollmeldingen for 2010 nevnte som land som det ikke kunne påregnes å få innvilget eksportlisens til	Land som er påpekt som problematiske mottakere i Stortinget
Afghanistan (2009, 2010) Algerie (2004, 2007, 2008) Bangladesh (2006, 2007) Belize (2003) Bosnia og Herzegovina (2005) Colombia (2003, 2004, 2007, 2008) Egypt (2010) Ekvatorial Guinea (2008) Filippinene (2005) Georgia (2008) India (2004) Indonesia (2003, 2008) Irak (2009)	Darfur i Sudan ⁵⁹ (innført 2006) Den demokratiske republikken Kongo ⁶⁰ (innført 2003) Elfenbenskysten (innført 2004) Eritrea (innført 2010) Irak (innført 1990) Iran (innført 2007) Libanon ⁶¹ (innført 2006) Liberia (innført 1992) Libya (innført 2011) Myanmar (innført 2003)	Bangladesh Colombia Ekvatorial Guinea Kasakhstan Libanon Pakistan Serbia Taiwan Yemen	De forente arabiske Emirater Filippinene «Ikke-demokratiske gulfstater» India Israel Marokko Nepal Pakistan Saudi-Arabia Slovakia Sri Lanka Sudan Thailand Tsjekkia Tyrkia USA (særlig i forbindelse med Irak-krigen)

⁵⁹ Enkelte grupper, militser og personer i provinsen

⁶⁰ Gjelder kun ikke-statlige aktører

⁶¹ Gjelder kun ikke-statlige grupper

Iran (2004) Israel (2003, 2008, 2009, 2010) Kasakhstan (2003, 2004, 2008) Kenya (2005) Kina (2004) Libanon (2003, 2004, 2009) Libya (2003, 2008) Makedonia (2004) Marokko (2003, 2004) Mauritania (2005) Moldova (2004) Nepal (2003, 2009) Nigeria (2003) Pakistan (2003, 2004, 2005, 2007) Peru (2005) Russland (2005) Sri Lanka (2004) Sudan (2005) Swaziland (2005) Syria (2003, 2008) Taiwan (2003, 2004) Turkmenistan (2004) Vietnam (2009) Zimbabwe (2010)	Nord-Korea ⁶² (innført 2006) Sierra Leone ⁶³ (innført 1997) Somalia (innført 1992) Syria (innført 2011) Zimbabwe (innført 2003)		
---	---	--	--

⁶² Ekskludert håndvåpen

⁶³ Gjelder ikke regjeringen

2.3. Sammenlikning av eksportpraksis land for land

Den kommende delen vil se på Finland, Sverige, USA, Sveits og Canada sine eksportkontrollregimer. Dette er fordi de statseide, våpenproduserende selskapene Nammo og Kongsberg har produksjon i disse landene. Konkret vil vi se på i hvilken grad andre land som Nammo produserer i, eksporterer til land som ut fra oversikten over kan bli sett på som problematiske mottakere av forsvarsmateriell fra Norge. Dersom det er stor diskrepans mellom Norges og de andre landenes praksis her, vil det indikere at et norsk statseid selskap har mulighet til å eksportere på en måte som det norske regelverket ikke støtter. Imidlertid sier denne oversikten *ikke* noe om Nammo eller Kongsberg Gruppens datterselskaper eksporterer til disse landene. Dette fordi eksportkontrollmeldingene til de ulike landene ikke oppgir hvilke selskaper som eksporterer til hvilke land. Økt gjennomsliktighet på rapporteringen her hadde gjort at denne rapporten kunne ha referert mer presis informasjon om eksporten fra de ulike landene.

Oversikten under er basert på statenes egen rapportering, og de fleste rapportene er hentet fra SIPRIs database. Dataene er hentet fra tabellen for faktisk eksport. Eksport til stater i FN-sammenheng, er ekskludert fra oversikten. Data hentes fra 2003, da dette er året UD begynte å publisere informasjon om hvilke land det har blitt avslått eksportlisens til.

I analysen av oversiktene vil det legges vekt på når eksporten har skjedd, sammenholdt med når Norge har innført sanksjoner og nektet eksportlisens. De tilfellene der Norge nektet eksportlisens til et land samme år som det andre eksportlandet eksporterte til det, vil bli markert ved uthevet skrift og årstall i tabellen. Det må understrekes at det at land står på denne listen, ikke betyr at Norge ikke har eksportert til landet samme år. Dette gjelder spesielt land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid. Jeg vil markere de gangene Norge også har eksportert til det aktuelle landet, med en stjerne på det året Norge eksporterte til landet (*). Informasjonen om Norge har eksportert til landet, er hentet fra Norges eksportkontrollmeldinger, som finnes på SIPRIS sider.⁶⁴

Denne oversikten gir ikke oversikt over hva slags type materiell som er eksportert, og skiller dermed ikke mellom a- og b-materiell. Dette fordi de ulike rapportene opererer med ulike klassifikasjoner. Å inkludere type materiell vil dermed gjøre sammenlikningen mellom eksportpraksisen problematisk. Imidlertid vil jeg kunne nevne type materiell i tilfeller der det er spesielt relevant. For et rikere bilde av hva slags type materiell som eksporteres fra de ulike landene, anbefaler jeg å studere hver enkelt rapport.

⁶⁴ Norway National Reports. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/norway-national-reports

2.3.1.Sverige

Tabell 4: Land Sverige har eksportert forsvarsmateriell til som er definert som problematiske for norsk eksport av militært materiell

År	Land Norge har sanksjoner mot eller nektet lisens for eksport til	Land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid
2003 ⁶⁵	Indonesia (2003), Pakistan (2003) , Filippinene, India, Russland	Kuwait (ikke-demokratisk gulfstat), Saudi-Arabia*, Tyrkia*, Slovakia*, Tsjekia*
2004 ⁶⁶	Kasakhstan (2004), India (2004), Pakistan (2004) , Russland, Indonesia	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, USA*, Thailand*, De forente arabiske emirater*, Oman*, Saudi-Arabia*
2005 ⁶⁷	Russland (2005), Pakistan (2005) , Kasakhstan, Indonesia, India	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, USA* (nb Irak), Thailand*, Bahrain, De forente arabiske emirater*, Oman*, Saudi-Arabia*
2006 ⁶⁸	Russland, India*, Pakistan, Egypt*	Slovakia*, Tsjekia*, USA*, Bahrain, De forente arabiske emirater, Oman*, Saudi-Arabia*
2007 ⁶⁹	Pakistan (2007) , Russland, Kasakhstan, Indonesia, India, Egypt	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, USA*, Thailand*, Bahrain, Forente arabiske emirater*, Oman*, Saudi-Arabia*
2008 ⁷⁰	Kasakhstan (2008), Indonesia (2008) , Russland, India, Pakistan	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, USA*, Thailand*, Bahrain, De forente arabiske emirater*,

⁶⁵ Regeringens skrivelse 2003/04:114. Hentet fra SIPRI.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE03.pdf

⁶⁶ Regeringens skrivelse 2004/05:114 s 46 – 48. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE04.pdf.

Oversikten for alle år baserer seg på tallene for faktisk eksport.

⁶⁷ Regeringens skrivelse 2005/06: 114 s 55. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE05.pdf

⁶⁸ Regeringens skrivelse 2006/07:114 s 63 – 64. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE06.pdf

⁶⁹ Regeringens skrivelse 2007/08:114 s 59 – 60. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE07.pdf

⁷⁰ Regeringens skrivelse 2008/09:114 s 52 – 53. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE_08

		Kuwait, Oman*, Saudi-Arabia*
2009 ⁷¹	Russland, Kasakhstan, India, Pakistan, Egypt*, Algerie	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, Thailand*, Bahrain, De forente arabiske emirater*, Oman*, Saudi-Arabia*
2010 ⁷²	Kasakhstan (nevnt i 2010), Pakistan (nevnt i 2010), Egypt* (2010)⁷³ , Russland, India*, Algerie	Slovakia*, Tsjekia*, Tyrkia*, USA*, Bahrain, De forente arabiske emirater*, Kuwait*, Oman*, Saudi-Arabia*

Det man spesielt kan merke seg med den svenske eksporten, er at Sverige i 2003 eksporterte til Indonesia og Pakistan – land som Norge nektet eksportlisens til i samme år. I 2004 eksporterte Sverige igjen til Pakistan, i tillegg til at å eksportere til India og Kasakhstan. Alle disse tre var land det ble nektet eksportlisens til i Norge i samme år. I 2005 eksporterte Sverige igjen til Pakistan, samtidig som Norge nektet lisens for eksport til landet. I 2005 nektet også Norge eksportlisens til Russland, som Sverige eksporterte til både det året og år før og etter. Eksporten til Pakistan gjentok seg i 2007, et år Norge igjen nektet eksportlisens til landet. I 2008, som i året før, eksporterte Sverige til Indonesia og Kasakhstan, som Norge samme år nektet eksportlisens til. Egypt har stått på eksportlisten til Sverige ganske stabilt gjennom 2000-tallet, inkludert 2010, som var året Norge nektet eksportlisens til landet. Det er til slutt verdt å merke seg at Sverige har hatt lang eksporthistorie med både Pakistan og Kasakhstan, som i 2010 havnet på UD's liste over land eksportører ikke kan regne med å få innvilget lisens til. Disse landene eksporterte Sverige til også i 2010.

Det er spesielt interessant å merke seg eksporten til ikke-demokratiske gulfstater. Imidlertid har Norge eksportert til mange av de samme statene, med unntak av et enkelt. Det som er en vesentlig forskjell her, er imidlertid at Sverige i motsetning til

⁷¹ Regeringens skrivelse 2009/10:114 s 55 – 56. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE_09

⁷² Regeringens skrivelse 2010/11:114 s 58 – 59. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE_2010.pdf

⁷³ Norge eksporterte noe B-materiell i Egypt i 2010, samtidig som de avsto eksport av annet type materiell til landet. I eksportkontrollmeldingen for året skriver UD følgende: «I 2009 avsto departementet å åpne for salg av A-materiell til Saudi-Arabia og i 2010 til Bahrain, Egypt og Jordan. De siste årene har det funnet sted en begrenset eksport av varer i kategori B til Algerie, Egypt, Jordan, Oman, Libya, Saudi-Arabia og Tunisia.» Meld.st. nr.25 (2010 – 2011) s 56. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/nor_10.pdf

Norge har solgt ammunisjon til flere av disse landene, som De forente arabiske emirater, Oman, Jordan og Bahrain.⁷⁴

I tillegg eksporterer Sverige for vesentlige summer til India og Pakistan over flere år. Dette er land Norge har nektet eksportlisens til flere ganger, og Pakistan kom i 2010 på UD's liste over land som leverandører ikke kan forvente å få innvilget eksportlisens til. Sverige har også en liten, men jevn eksport til Kasakhstan, som Norge har nektet eksportlisens til tre ganger, og som i 2010 kom på nevnte oversikt over land leverandører ikke kan regne med å få innvilget eksportlisens til.

Ut fra dette kan man slutte at det er en del vesentlige forskjeller mellom eksportpraksisen mellom Sverige og Norge. Dette er spesielt relevant for Nammo, som eier fabrikker i begge land.

Boks 1: Svensk eksport til Pakistan⁷⁵

Sverige har en historie med utstrakt eksport av militært utstyr til Pakistan. Siden 2003 har eksporten stort sett vært i kategorien for «øvrig krigsmateriell», som i stor grad tilsvarer B-materiell, og dermed ekskluderer våpen og ammunisjon.⁷⁶ I 2009 eksporterte imidlertid Sverige også materiell kategorisert som «krigsmateriell for strid» til Pakistan.

I 2003 til 2005 eksporterte Sverige for mellom 20 og 25 millioner SEK til Pakistan. De eksporterte stort sett innenfor de samme kategoriene, med blant annet øvingsraketter, spaningsutstyr og militærutstyr. I 2006 økte imidlertid eksporten kraftig, til 1201 millioner SEK. Pakistan ble dermed den nest største mottakeren av svenske forsvarsmateriell. Grunnen til dette var at Pakistan kjøpte det luftbårne spaningsutstyret Erieye fra svenske Saab. I den svenske eksportkontrollmeldingen for 2006 settes dette i historisk kontekst. Spesielt på sytti- og åttitallet utgjorde Pakistan et betydelig eksportmarked for svenske eksportører av forsvarsmateriell. Pakistan bruker dermed i dag en rekke svenske militærsystemer, og dette er foranledningen til at svensk industri fremdeles eksporterer vesentlige mengder

⁷⁴ Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

⁷⁵ Alle data er hentet fra samme sted som dataene for samme år i tabellen over.

⁷⁶ I Sverige skiller man mellom krigsmateriell för strid (KS) og övrig krigsmateriell (ÖK). «Krigsmateriell for strid» minner om den norske definisjonen av A-materiell, og omfatter materiell til bruk i strid med skadelig virkning, mens kategorien «övrig krigsmateriell» minner om den norske definisjonen av B-materiell, og inneholder deler og komponenter til forsvarsmateriell, og materiell som ikke har direkte skadelig virkning i en krigssituasjon. Engelsk definisjon: "The MEC [KS] category consists of destructive equipment, including sights, and firing control equipment. The OME [ÖK] category consists of parts and components for equipment for combat purposes and equipment that is not directly destructive in a combat situation." Fra Regeringens skrivelse 2005/06: 114 s 55. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE05ENG.pdf

reservedeler til Pakistan. Disse systemene er, i tillegg til luftvernssystemet RBS70, marine kontrollsystemer, torpedoer og svenske Giraff-radarer.⁷⁷ Eksporten i 2006 klassifiseres fremdeles under «øvrig krigsmateriell», nærmere bestemt under de samme kategoriene som tidligere år, i tillegg til kategorien for fly utformet til militær bruk.

I 2007, et år Norge nektet eksport til Pakistan, halverte nesten eksporten til Pakistan seg, til 679 millioner kroner. Dette begrunnes med den politiske utviklingen i landet, som, i følge meldingen, inntil videre vil hindre nye eksportavtaler. Igjen pekes det på at den pakistanske bruken av svenske systemer fører til levering av reservedeler.⁷⁸ Kategoriene for levering var de samme i som i 2006. I 2008 økte imidlertid eksporten igjen, til 846 millioner, og Pakistan var da den femte største mottakeren av svensk militært materiell. Bakgrunnen for dette var videre levering av reservedeler, i tillegg til fullføring av kontrakten om levering av luftbårent spaningsutstyr. Det er imidlertid interessant å merke seg at Sveriges eksport til India for samme år også økte, og at eksporten også her består av reservedeler, i tillegg til levering av ammunisjon tilpasset tidligere leverte systemer.⁷⁹ Her ser vi at Sverige bidrar til militær opprustning av to land som i mange år har ligget i konflikt med hverandre. Eksporten er fortsatt kun i kategorien for «øvrig krigsmateriell», og innenfor de samme kategoriene som før, i tillegg til at det også ble eksportert innenfor kategorien «software». I 2009 økte eksporten til Pakistan kraftig igjen – nå til 1,4 milliarder kroner, og Pakistan ble dermed den tredje største importøren av svensk forsvarsmateriell. Imidlertid stod beslutningen fra 2007 om ikke å skrive nye kontrakter med Pakistan fast, og eksporten bestod av leveranser innen tidligere inngåtte kontrakter og følgeleveranser til eksisterende systemer.⁸⁰ I 2009 eksporterte imidlertid Sverige for første gang i den perioden som er analysert her materiell kategorisert som «krigsmateriell for strid» til Pakistan. Eksporten bestod av varer under Erieye-systemet og reservedeler til tidligere leverte systemer. Ellers bestod eksporten stort sett av varer under de samme kategoriene som før. Det går imidlertid ikke frem av rapporteringen hva som er blitt eksportert som går under kategorien for «krigsmateriell for strid». I 2010 var Pakistan den tredje største importøren av svensk militært materiell. Eksporten var på 1,3 milliarder SEK, og bestod av det samme som tidligere – leveranser under kontrakten om et luftbårent spaningssystem og følgeleveranser til andre tidligere leverte systemer. Igjen var

⁷⁷ Regeringens skrivelse 2006/07:114 s 8. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE06.pdf

⁷⁸ Regeringens skrivelse 2007/08:114 s 7. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE07.pdf

⁷⁹ Regeringens skrivelse 2008/09:114 s 6. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE_08

⁸⁰ Regeringens skrivelse 2009/10:114 s 6. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE_09

noe av materiellet klassifisert som krigsmateriell for strid. Kategoriene var imidlertid de samme som er blitt benyttet før – blant annet øvingsraketter, spaningsutstyr og fly.

Oppsummert har Sverige en historie med utbredt grad av eksport av militært materiell til Pakistan. Materiellet er i stor grad under kategorien «øvrig stridsmateriell», men vi ser at det gjelder omfattende systemer, den siste kontrakten inngått så sent som i 2006. På grunn av at Sverige har levert flere systemer til Pakistan, har Pakistan i flere år vært på topplisten over hvilke land som mottar mest forsvarsmateriell fra Sverige. 2007-vedtaket om å ikke godta flere kontrakter med Pakistan, hindrer ikke vesentlig eksport til landet. Den omfattende eksporten fra Sverige til Pakistan, står i skarp kontrast med norsk praksis, som har nektet eksport til landet flere ganger, og i 2010 satte opp Pakistan på en liste over land man ikke kan påvente å få innvilget eksportlisens til.

2.3.2. Finland

Tabell 5: Land Finland har eksportert forsvarsmateriell til som er definert som problematiske for norsk eksport av militært materiell

År	Land Norge har sanksjoner mot eller nektet lisens for eksport til ⁸¹	Land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid
2003 ⁸²	Taiwan (2003), Egypt*	Bahrain*, Tsjekia*, Kuwait, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, De forente arabiske emirater*, USA* ⁸³
2004 ⁸⁴	Egypt*	Bahrain, Tsjekia*, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, USA*
2005 ⁸⁵	Egypt*, Indonesia, Marokko	Tsjekia*, Saudi-Arabia*,

⁸¹ Finland eksporterte over flere år også til Afghanistan, Eritrea, Etiopia, Haiti, Kenya, Kongo, Liberia, Pakistan, Somalia, Sri Lanka, Uganda og Sudan, men dette var for bruk i FN-regi og unntas dermed fra denne oversikten.

⁸² *Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2003*. S 7 – 10. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/finland_03

⁸³ Kontroversielt i forbindelse med Irak-krigen

⁸⁴ *Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2004*. S 6 – 10. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/finland_04

		Slovakia*, De forente arabiske emirater*, USA*
2006 ⁸⁶	Egypt*, India*, Makedonia	Bahrain, Tsjekkia*, Kuwait*, Oman*, Qatar, De forente arabiske emirater, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, USA*
2007 ⁸⁷	Bangladesh (2007) , Kina, Egypt, Indonesia, Israel	Bahrain*, Tsjekkia*, Kuwait, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, USA*
2008 ⁸⁸	Kasakhstan (2008), Israel (2008) , Egypt*, Taiwan	Tsjekkia*, Kuwait, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, USA*
2009 ⁸⁹	Israel (2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) , Bangladesh, Egypt*, Kasakhstan, Marokko, Taiwan, Serbia*	Bahrain, Tsjekkia*, Kuwait*, Oman*, Saudi-Arabia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, USA*
2010 ⁹⁰	Egypt* (2010)⁹¹, Taiwan (på lista I 2010) , India*, Irak, Vietnam	Tsjekkia*, Slovakia*, Saudi-Arabia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, USA*

⁸⁵ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2005. S 7 – 10. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/finland_05

⁸⁶ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2006. S 7 – 10. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/finland_06

⁸⁷ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2007. S 7 – 10. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/finland07

⁸⁸ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2008. S 7 – 12. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/Finland_08.pdf

⁸⁹ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2009. S 10 – 16. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/Finland_09.pdf

⁹⁰ Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2010. S 10 – 16. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/Finland_10.pdf

⁹¹ Norge eksporterte noe B-materiell i Egypt i 2010, samtidig som de avsto eksport av annet type materiell i landet. I eksportkontrollmeldingen for året skriver UD følgende: «I 2009 avsto departementet å åpne for salg av A-materiell til Saudi-Arabia og i 2010 til Bahrain, Egypt og Jordan. De siste årene har det funnet sted en begrenset eksport av varer i kategori B til Algerie, Egypt, Jordan, Oman, Libya, Saudi-Arabia og Tunisia.» Meld.st. nr.25 (2010 – 2011) s 56. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/nor_10.pdf

En ting som kjennetegner finsk våpeneksport, er utstrakt og stabil eksport til udemokratiske gulfstater. Imidlertid ser vi at Norge også har eksportert til en rekke av disse i den samme perioden. Det som skiller Finland fra Norge her, er, som ved Sverige, først og fremst at Finland eksporterer ammunisjon til flere av disse landene. Finland har også eksportert ammunisjon til Saudi-Arabia, noe det er svært usannsynlig at Norge kunne hadde gjort på bakgrunn av Stortingets uttalelser fra 1997 om våpeneksport til autoritære regimer. Det er også verdt å merke seg eksport til Taiwan i 2003 og til Bangladesh i 2007, som var år Norge ikke innvilget eksportlisens til landene. Taiwan kom i 2010 på listen over land som UD sa at eksportører ikke kunne regne med å få innvilget lisens til. Andre land som Finland eksporterte til samme år som Norge av slo søknad om eksportlisens til dem, er Kasakhstan (2008), Israel (2008 og 2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) og Egypt 2010.

I 2010, da UD nevnte en rekke land som leverandører ikke kunne regne med å få innvilget eksportlisens til, eksporterte Finland til Taiwan, som stod på denne listen. Året før eksporterte Finland også til Libanon, Serbia, Bangladesh og Kasakhstan, som også står på den nevnte listen. Dette bør ses på som en ytterligere indikasjon om at Norge og Finland har sprikende våpeneksportpraksis. Det er også verdt å merke seg at Finland har lisensiert eksport av snikskytterrifler til Bahrain i løpet av de siste årene. Denne typen rifler ble benyttet av bahrainiske sikkerhetsstyrker under demokratidemonstrasjonene vinteren 2011.⁹²

Finland har også eksportert militært materiell til Libanon i 2009, et år som Norge nektet eksportlisens til landet. Det skal også nevnes at Norge har hatt sanksjoner mot Libanon siden 2006. Imidlertid gjelder sanksjonene kun ikke-statlige grupper. Dersom eksporten har gått til den libanesiske stat, er dermed ikke dette problematisk på bakgrunn av de internasjonale sanksjonene mot landet i seg selv. Imidlertid gjør det at Norge nektet eksport til Libanon samme år, at eksporten fra Finland til Libanon blir et eksempel på manglende sammenheng i eksportpolitikken mellom Norge og Finland.

Boks 2: Finsk eksport til Kasakhstan

Finland eksporterte til Kasakhstan i 2008 og 2009. Norge har nektet eksportlisens til landet tre ganger, blant annet i 2008. Det året eksporterte Finland «electronic equipment specially designed for military use», altså elektronisk utstyr til militærbruk, til en verdi av noe over 31 000 euro.⁹³ Eksporten var på omtrent samme nivå (noe under 30 000 euro) året etter, men den ble lagt om: Nå

⁹² SaferGlobe Finland. *Investigative Story*. 13.5.2011. www.saferglobe.fi/index.php/download_file/view/116

⁹³ *Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2008*. S 7 – 12. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/Finland_08.pdf

inkluderte den ikke bare elektronisk utstyr til militærbruk, men også varer innen kategorien for ammunisjon og ammunisjonskomponenter.⁹⁴ Dette er et klart eksempel på at Finland eksporterer til land som Norge ikke ønsker å eksportere til. I tillegg til at Norge har gitt avslag på søknad om eksportlisens til landet tre ganger, er Kasakhstan på listen over land som eksportører ikke kan forvente å få innvilget eksportlisens til. At Finland eksporterer ammunisjon, som i Norge ville vært kategorisert som A-materiell, til Kasakhstan, illustrerer dermed tydelig at finsk eksportpraksis ikke samsvarer med norsk.

2.3.3. Sveits

Nammo har hatt produksjon i Sveits siden 2008. Jeg inkluderer derfor kun informasjon fra disse årene.

Tabell 6: Land Sveits har eksportert forsvarsmateriell til som er definert som problematiske for norsk eksport av militært materiell

År	Land Norge har sanksjoner mot eller på et tidspunkt har nektet lisens for eksport til	Land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid
2008 ⁹⁵	Kasakhstan (2008), Israel (2008), Pakistan, India, Bosnia og Herzegovina, Libanon, Russland, Egypt*, Hong-Kong ⁹⁶ , Serbia, Bangladesh	Saudi-Arabia*, USA*, Tyrkia*, Bahrain, De forente arabiske emirater*, Tsjekkia*, Oman*, Qatar, Kuwait, Slovakia*, Thailand*
2009 ⁹⁷	Israel (2009), India, Pakistan, Algerie, Egypt*, Hong-Kong ⁹⁸ , Turkmenistan, Serbia*	Saudi-Arabia*, USA*, Bahrain, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*, Qatar*, Tsjekkia*, Oman*, Kuwait*, Thailand*, Slovakia*
2010 ⁹⁹	Egypt* (2010)¹⁰⁰, Serbia (på lista	Tsjekkia*, Tyrkia*, USA*, De

⁹⁴ *Annual Report According to EU Code of Conduct on Arms Exports – National Report of Finland for 2009*. S 10 – 16. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/finland/Finland_09.pdf

⁹⁵ *Ausfuhr von Kriegsmaterial: 1.1. – 31.12.2008*. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/switzerland/SWI08DEST.pdf

⁹⁶ *Norge har nektet eksport til Kina i 2004. Norge har eksportert noe til Hong Kong (2006)*.

⁹⁷ *Ausfuhr von Kriegsmaterial: 1.1. – 31.12.2009*. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/switzerland/SWI_09_DEST.pdf

⁹⁸ *Norge har nektet eksport til Kina i 2004. Norge har eksportert noe til Hong Kong (2006)*.

⁹⁹ *Ausfuhr von Kriegsmaterial nach Kategorie pro Endempfängerstaat (1.1. – 31.12.2010)*. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/switzerland/SWI_10_CAT-DEST.pdf

	2010), Kasakhstan (på lista 2010), Libanon (på lista 2010), Pakistan (på lista 2010), India*, Indonesia, Bosnia og Herzegovina, Russland, Turkmenistan	forente arabiske emirater*, Bahrain, Qatar*, Kuwait*, Oman*, Saudi-Arabia*, Thailand*
--	---	---

Som Finland og Sverige – og Norge – eksporterer Sveits til svært mange udemokratiske gulfstater. Spesielt kan man merke seg at Bahrain, som Norge ikke har eksportert til i løpet av de siste tre årene, har vært fast mottaker av sveitsisk forsvarsmateriell. Bahrain var en del av den arabiske våren i 2011, og vinteren 2011 slo regimet ned på demokratidemonstranter med makt. Dette er spesielt interessant med tanke på høstens stortingsdebatt (se 3.3.), da eksport av militært materiell til Libya ble trukket frem som problematisk, spesielt sett i lys av den arabiske våren.

I samtlige år eksporterte Sveits til stater som Norge samme år nektet eksportlisens til. Disse var følgende: Israel og Kasakhstan i 2008, Israel i 2009 og Egypt i 2010. I tillegg eksporterte Sveits i 2010 til tre land som samme år havnet på lista over land som eksportører ikke kunne påregne å få innvilget eksportlisens til. Dette gjaldt Libanon, Kasakhstan og Pakistan. Vi ser dermed at det er vesentlig forskjell i eksportpraksis mellom Sveits og Norge. Det at Sveits har jevn og betydelig eksport til de tre sistnevnte landene, illustrerer denne forskjellen tydelig, da Libanon, Kasakhstan og Pakistan er tre av de landene som UD oftest har gitt avslag på eksportlisens til. I motsetning til Finland, Sveits og Norge, sier ikke Sveits noe om type materiell som er eksportert i rapporteringen. Dette illustrerer en tydelig forskjell i rapporteringspraksis mellom Sveits og de nordiske landene.

2.3.4. USA

Nammo har hatt produksjon i USA siden 2007, da oppkjøpet av den amerikanske våpenprodusenten Talley ble fullført.¹⁰¹ På dette tidspunktet var det debatt om oppkjøpet nettopp på bakgrunn av forskjell i eksportpraksis mellom USA og Norge.¹⁰² Under vil jeg gi tilsvarende oversikt som over, fra og med 2007.

¹⁰⁰ Norge eksporterte noe B-materiell i Egypt i 2010, samtidig som de avsto eksport av annet type materiell til landet. I eksportkontrollmeldingen for året skriver UD følgende: «I 2009 avsto departementet å åpne for salg av A-materiell til Saudi-Arabia og i 2010 til Bahrain, Egypt og Jordan. De siste årene har det funnet sted en begrenset eksport av varer i kategori B til Algerie, Egypt, Jordan, Oman, Libya, Saudi-Arabia og Tunisia.» Meld.st. nr.25 (2010 – 2011) s 56. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/nor_10.pdf

¹⁰¹ *Nammo completes Talley acquisition!* Pressemelding fra Nammo. Hentet fra Nammos nettsider desember 2011.

<http://www.nammo.com/News/Nammo-completes-Talley-acquisition/>

¹⁰² *Klart for salg til Israel.* Ny Tid, 8. 12. 2006. Hentet fra Fredslagetets nettsider desember 2011.

<http://fredslaget.no/gammel/index.php?module=text&action=view&page=814>

Tabell 7: Land USA har eksportert forsvarsmateriell til som er definert som problematiske for norsk eksport¹⁰³

År	Land Norge har sanksjoner mot eller på et tidspunkt har nektet lisens for eksport til	Land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid
2007 ¹⁰⁴	Algerie (2007), Bangladesh (2007), Colombia (2007), Pakistan (2007) , Afghanistan, Belize, Bosnia og Herzegovina, Egypt, Georgia, Kina (Hong Kong), India, Indonesia, Irak, Israel, Kasakhstan, Kenya, Libanon, Liberia, Libya, Makedonia, Marokko, Nepal, Nigeria, Peru, Filippinene, Russland, Sri Lanka, Sudan, Taiwan, Turkmenistan, Vietnam, Yemen	Bahrain, Tsjekia*, Kuwait, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*,
2008 ¹⁰⁵	Algerie (2008), Colombia (2008), Georgia (2008), Indonesia (2008), Israel (2008), Kasakhstan (2008), Libya (2008) , Afghanistan, Bangladesh, Belize, Bosnia og Herzegovina, Egypt*, Kina (Hong Kong), India, Irak, Kenya, Libanon, Liberia, Makedonia, Mauritania, Marokko, Nepal, Nigeria, Pakistan, Peru, Filippinene, Russland, Sri Lanka, Sudan, Swaziland, Taiwan, Vietnam, Yemen	Bahrain, Tsjekia*, Kuwait, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*
2009 ¹⁰⁶	Afghanistan (2009), Irak (2009), Israel (2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) , Algerie, Bangladesh, Belize, Bosnia og Herzegovina, Colombia, Egypt*,	Bahrain, Tsjekia*, Tsjekia, Kuwait, Oman*, Qatar*, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske

¹⁰³ Dataene her er hentet fra årlige rapporter som publiseres av USAs forsvarsdepartement og utenriksdepartement. USA oppgir eksporten i *fiscal years*, som går fra 1. oktober til 30. september. Det må også bemerkes at for 2007-rapporten, oppgis det kun tall for lisensiert eksport, ikke for faktisk eksport. Data for dette året er dermed ikke direkte sammenliknbare med dataene fra de andre landene. Imidlertid ser vi av de senere rapportene at det er stor grad av samsvar mellom hvorvidt USA har innvilget lisens og eksport til et land i et gitt år. For 2008 og senere er dataene basert på tall for faktisk eksport.

¹⁰⁴ *Direct Commercial Sales Export Authorizations for Fiscal Year 2007*. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/united_states/US655FY2007.pdf

¹⁰⁵ *Direct Commercial Sales Authorizations for Fiscal Year 2008*. Hentet fra Sipri.org desember 2011.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/united_states/US_655_FY2008.pdf

¹⁰⁶ *Direct Commercial Sales Authorizations for Fiscal Year 2009*. Hentet fra US State Department sine sider desember 2011. http://www.pmdtc.state.gov/reports/documents/rpt655_FY09.pdf

	Georgia, Kina (Hong Kong), India, Indonesia, Kasakhstan, Kenya, Liberia, Libya, Makedonia, Mauritania, Marokko, Nigeria, Pakistan, Peru, Filippinene, Russland, Serbia*, Sri Lanka, Taiwan, Turkmenistan, Yemen	emirater*
2010 ¹⁰⁷	Afghanistan (2010), Egypt* (2010)¹⁰⁸, Israel (2010), Bangladesh (på lista 2010), Colombia (på lista 2010), Ekvatorial Guinea (på lista 2010), Kasakhstan (på lista 2010), Pakistan (på lista 2010), Libanon (på lista 2010), Serbia (på lista 2010), Taiwan (på lista 2010), Vietnam (på lista 2010), Algerie, Belize, Bosnia og Herzegovina, Kina, Georgia, Kina (Hong-Kong), India*, Indonesia, Irak. Kenya, Libya*, Makedonia, Marokko, Nepal, Nigeria, Peru, Filippinene, Russland, Sudan, Yemen	Bahrain, Tsjekkia*, Kuwait*, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*

Som verdens største våpeneksportør, er det kanskje ikke uventet at USA eksporterer til en rekke land, inkludert land som Norge ikke ønsker å eksportere til. Spesielt kan man legge merke til eksporten til Pakistan og Israel, land som Norge gjentatte ganger har nektet eksport til. Denne praksisen kan vi se på som klart i strid med norsk eksportpolitikk. USA eksporterte til følgende land samme år som Norge nektet eksportlisens til landet (året i parentes): Algerie (2007 og 2008), Colombia (2007 og 2008), Pakistan (2007), Georgia (2008), Indonesia (2008), Israel (2008, 2009 og 2010), Kasakhstan (2008), Libya (2008), Afghanistan (2009 og 2010), Irak (2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) og Egypt (2010).

Det man spesielt kan merke seg, er at samtlige statene som ble nevnt i UD's eksportkontrollmelding fra 2010 som land eksportører ikke kan forvente å få innvilget lisens for eksport til, står på USAs eksportliste for samme år. Oppramsingen fra UD kan ses på som et tydelig signal på at dette er stater man ikke ønsker eksport til. Det at USA eksporterer til disse statene, må dermed ses på som et vesentlig avvik fra den norske eksportpraksisen.

¹⁰⁷ *Direct Commercial Sales Authorizations for Fiscal Year 2010*. Hentet fra US State Department sine sider desember 2011. http://www.pmdtc.state.gov/reports/documents/rpt655_FY10.pdf

¹⁰⁸ Norge eksporterte noe B-materiell i Egypt i 2010, samtidig som de avsto eksport av annet type materiell til landet. Av USAs årsrapport om våpeneksport, som det vises til her, går det imidlertid frem at USA eksporterte materiell til Egypt av en mengde kategorier, inkludert flere kategorier for A-materiell.

USA rapporterer detaljer om all salg fra det amerikanske forsvarsdepartement til utlandet. Dette gjøres i årlige rapporter til kongressen, og det som rapporteres er eksport av amerikanskproduserte militære varer til verdi av over to millioner dollar. Rapportene inneholder hva slags varer som er eksportert, hvem som har produsert varen og hvilket land som står som kjøper.¹⁰⁹ Rapporter er kun tilgjengelig for 2008 til 2010. Ut fra disse kan vi lese at panservernraketter av typen M72A7 LAW (M72-raketter) produsert av Nammo Talley, som altså er heleid av Nammo, ble eksportert via *Department of the Navy* til Israel i 2009. Eksporten gikk via hadde en verdi av 10,5 millioner dollar.¹¹⁰ Merk at rapporteringen er for *fiscal year* 2009, som løp fra 1. oktober 2008 til 30. september 2009. Dette er altså en periode som omfatter Gaza-krigen. Konflikten mellom Israel og Hamas varte i tre uker, fra 27. desember 2008 til 28. januar 2009.¹¹¹ I følge NRKs Brennpunkt ble M72-raketter av den typen som Nammo Talley produserer brukt i denne konflikten.¹¹² Nammo Talley-varer står ikke på eksportlistene for 2008 og 2010.¹¹³

På bakgrunn av dette er det tydelig at USA har en svært ulik praksis på eksport av våpen i forhold til den norske praksisen. Dette er problematisk for det statlige eierskapet for Nammo, som produserer militært materiell i USA gjennom eierskapet av Nammo Talley. Diskrepansen i eksportpraksis understrekes spesielt av at Nammo Talley-produserte M72-raketter har blitt eksportert til Israel, og at dette skjedde samme år som Israel var i krig med Hamas på Gaza-stripen.

2.3.5. Canada

Kongsberg Defence Systems, som er en del av Kongsberg Gruppen, kjøpte i 2005 opp kanadiske Gallium Software, og i dag eier Kongsberg 100 % av Gallium. Selskapet produserer software-produkter for både det sivile og det militære markedet (for mer info, se 2.1.).¹¹⁴ Som vi så i avsnitt 2.1., produserer Gallium blant annet et system for luft- og missilforsvar som brukes av Israel. Under vil vi

¹⁰⁹ Defense Procurement and Acquisition Policy Defense Pricing. *Congressional reports*. Hentet januar 2012.

http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/congressional_reports.html

¹¹⁰ *Report to Congress on Department of Defense Sales of Significant Military Equipment to Foreign Entities iscal Year 2009*. Hentet januar 2012.

http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/docs/DoD_Sales_of_Significant_Military_Equipment_to_Foreign_Entities_Fiscal_Year_2009.pdf

¹¹¹ BBC News. *Q&A: Gaza Conflict*. Hentet januar 2012. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7818022.stm

¹¹² NRK Brennpunkt. *Norge tjener på våpensalg til Israel*. Hentet februar 2012.

<http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/1.6467936>

¹¹³ *Report to Congress on Department of Defense Sales of Significant Military Equipment to Foreign Entities iscal Year 2008*. Hentet januar 2012.

http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/docs/DoDSalesofSignificantMilitaryEquipmenttoForeignEntitiesFiscalYear_2008.pdf og *Report to Congress on Department of Defense Sales of Significant Military Equipment to Foreign Entities iscal Year 2010*. Hentet januar 2012. http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/docs/RTC-Sig_Mil_Equipment_for_FY10_USA003198-11.pdf

¹¹⁴ Kongsberg.com. *Buys Gallium Software of Canada..* Hentet januar 2011.

<http://www.kongsberg.com/en/kds/news/2005/december/1202buysgalliumsoftwarecanada/>

imidlertid gå inn på staten Canadas eksportpraksis, som gjort med de øvrige statene.

Det er relevant å nevne her at Nammo har et kontor i Canada. Dette er imidlertid kun et salgskontor, i følge Nammos nettsider.¹¹⁵

På grunn av tidspunktet for oppkjøp, vil tabellen under gi oversikt over Canadas eksportpraksis fra 2005. Legg merke til at Canada ikke rapporterer eksport til USA, som står for over halvparten av Canadas eksport av militært materiell.¹¹⁶ Det foreligger ikke 2010-tall for Canada.

Tabell 8: Land Canada har eksportert forsvarsmateriell til som er definert som problematiske for norsk eksport

År	Land Norge har sanksjoner mot eller på et tidspunkt har nektet lisens for eksport til	Land som kun er nevnt i forbindelse med Stortingets arbeid
2005 ¹¹⁷	Colombia, Egypt*, Kina (Hong-Kong)*, India, Indonesia, Irak, Israel, Libanon, Marokko, Sri Lanka, Taiwan	Tsjekkia*, Kuwait*, USA*, Oman*, Saudi-Arabia*, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*
2006 ¹¹⁸	Algerie, Bosnia og Herzegovina, Colombia, Egypt*, Georgia, India*, Indonesia, Israel, Marokko, Peru, Filippinene, Russland, Taiwan	Tsjekkia*, USA*, Kuwait*, Oman*, Saudi-Arabia*, Slovakia*, Sri Lanka, Thailand, Tyrkia*, Forende arabiske emirater
2007 ¹¹⁹	Algerie (2007), Colombia (2007) , Kina, Egypt, India, Indonesia, Irak, Israel, Kasakhstan, Libanon, Nigeria, Peru, Russland, Taiwan, Yemen	USA*, Tsjekkia*, Oman*, Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*
2008 ¹²⁰	Algerie (2008), Colombia (2008) ,	USA*, Tsjekkia*, Kuwait, Oman*,

¹¹⁵ Nammo.com. *Nammo Canada*. Hentet januar 2011. <http://www.nammo.com/Locations/Canada1/Nammo-Canada/>

¹¹⁶ *Report on exports of Military Goods from Canada 2003 – 2005* og *Report on exports of Military Goods from Canada 2006* og *Report on exports of Military Goods from Canada 2007 – 2009*. Alle rapportene hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/canada-national-reports

¹¹⁷ *Report on exports of Military Goods from Canada 2003 – 2005*. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/canada-national-reports

¹¹⁸ *Report on exports of Military Goods from Canada 2006*. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/canada%2006

¹¹⁹ *Report on exports of Military Goods from Canada 2003 - 2005*. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/canada_03-05

	Indonesia (2008), Israel (2008), Kasakhstan (2008) , Kina, Egypt*, India, Irak, Libanon, Makedonia, Nigeria, Filippinene, Russland, Sri Lanka, Taiwan, Yemen, Zimbabwe	Qatar, Saudi-Arabia*, Slovakia, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*
2009 ¹²¹	Afghanistan (2009), Irak (2009), Israel (2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) , Yemen, Bosnia og Herzegovina, Colombia, Kina, Egypt, India, Indonesia, Kasakhstan, Moldova, Marokko, Nigeria, Peru, Russland, Sri Lanka, Taiwan	USA*, Tsjekkia*, Kuwait (2009), Libya, Oman*, Saudi-Arabia*, Slovakia, Thailand*, Tyrkia*, De forente arabiske emirater*

Denne oversikten viser at kanadisk eksportpraksis klart skiller seg fra norsk. Land som Norge har nektet eksportlisens til samme år som Canada eksporterte til det, er Algerie (2007 og 2008), Colombia (2007 og 2008), Indonesia (2008), Israel (2008 og 2009), Kasakhstan (2008), Afghanistan (2009), Irak (2009), Libanon (2009), Vietnam (2009) og Kasakhstan (2008). Spesielt kan vi merke oss at Canada har hatt en jevn eksport til Colombia, landet som Norge har gitt avslag på eksportlisens til fire ganger, og som også er inkludert på lista over stater eksportører ikke kan påregne å få eksportere militært materiell til. I tillegg ser vi at Canada har en jevn eksport til Israel og Kasakhstan, blant annet. Dette er land som det ut fra UDs praksis ville vært uaktuelt for Norge å eksportere militært materiell til.

Boks 3: Canadas eksport til Israel

Av Canadas totale eksport i 2005, som var på 322 millioner kanadiske dollar, var nesten 4 millioner til Israel. Mesteparten av det som ble eksportert tilhørte kategorien for generelt elektronisk utstyr. Året etter var eksporten vesentlig mindre, under 1 million kanadiske dollar. I disse årene eksporterte imidlertid Canada lite til Israel under kategorier som vi i Norge ville vært kategorisert som A-materiell, altså våpen og ammunisjon. Dette endret seg imidlertid i 2007, et år da Canada eksporterte både finkalibrete håndvåpen, ammunisjon og varer sortert under kategorien for bomber, torpedoer, raketter og missiler. Eksporten innenfor sistnevnte kategori økte kraftig i 2008, fra 84 000 kanadiske dollar til 211 000 dollar, og i 2009 økte den ytterligere til 240 000 dollar. Økningen kom rett i forkant av og under Gaza-krigen (2008-2009). I 2009 eksporterte Canada også

¹²⁰ *Report on exports of Military Goods from Canada 2006*. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/canada%2006

¹²¹ *Report on exports of Military Goods from Canada 2007 – 2009*. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/canada/Canada_2007_2009

ammunisjon for nesten 10 000 dollar, og finkalibrete håndvåpen for nesten 6000 dollar. Selv om det ikke er snakk om svært store mengder, innebærer Canadas eksport av A-materiell til Israel at Canada fører en svært annerledes eksportpraksis enn Norge. Se for øvrig avsnitt 2.1. for norskeide Galliums produksjon av systemer som brukes av Israel.

2.3.6. Inkonsistens i norsk eksportpraksis

Når man ser disse oversiktene under ett, ser man at det er mange tilfeller av at Norge har eksportert til land som man enten har diskutert i Stortinget som problematiske mottakere av norsk våpenmateriell, eller som man ved en anledning har nektet eksportlisens til. I den førstnevnte kategorien, skiller udemokratiske stater i gulfregionen seg ut. Det er i disse tilfellene for det meste snakk om norsk eksport av B-materiell. Imidlertid kan dette også være problematisk i forhold til målene i den norske eksportpolitikken, se for eksempel debatten om eksport av B-materiell til Libya i 2010 (for mer om dette, se 3.3.). For mer informasjon om hvert enkelt av disse tilfellene, bør leseren gå inn i årsrapportene for det aktuelle året.

2.4. Regelverk i Finland og Sverige

Jeg vil her se kort nærmere på regelverket for eksport hos Norges nærmeste samarbeidspartnere i produksjon av forsvarsmateriell, Sverige og Finland, og sammenlikne deres regelverk med det norske.

2.4.1. Sverige

I Sverige er det Inspektionen för strategiska produkter, ISP, som har kontrollert svensk eksport av forsvarsmateriell. ISP ligger under det svenske Utenriksdepartementet.¹²² De gjeldende lovene for eksport finnes i loven om krigsmateriell fra 1992.¹²³ Loven ble sist endret i 2009, og det er også endringer som vil tre i kraft fra 30. juni 2012. Sverige er også tilknyttet EUs kriterier for når eksport av militært materiell ikke skal finne sted, og skal ta hensyn til disse ved eksport.¹²⁴

Som med norsk eksport, krever loven at eksport av militært materiell skal godkjennes av staten.¹²⁵ Retningslinjene for eksport av militært materiell gir mer

¹²² Regeringskansliet. *Export av krigsmateriel*. Oppdatert april 2010, hentet desember 2011. <http://www.regeringen.se/sb/d/2563/a/21898>

¹²³ Sveriges Riksdag. *Lag (1992: 1300) om krigsmateriel*. Hentet desember 2011. <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:1300>

¹²⁴ EUs felleholdning 2008/944/GUS. Hentet desember 2011. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:sv:PDF>

¹²⁵ Sveriges Riksdag. *Lag (1992: 1300) om krigsmateriel*. Hentet desember 2011. <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:1300>

detaljer rundt regelverket, og gjengis i eksportkontrollmeldingene. Som i Norge, redegjør den svenske regjeringen for svensk eksport av militært materiell i årlige eksportkontrollmeldinger. Den siste er fra 2009.¹²⁶

I det følgende vil jeg gjengi hovedtrekkene i retningslinjene. Det er tre faktorer som fungerer som absolutte barrierer for eksport. Disse er følgende:

1. Bestemmelser om våpenembargo fra FNs sikkerhetsråd (*som norsk lov*)
2. Internasjonale avtaler som Sverige har sluttet seg til (*som norsk lov*)
3. Forbud mot eksport i henhold til internasjonal lov om eksport av våpenmateriell fra nøytrale land til land i krig

I tillegg er det en del faktorer for når eksporttillatelse ikke bør innvilges. Dette gjelder om en stat er engasjert i en væpnet konflikt med en annen stat, om en stat er innblandet i en internasjonal konflikt som kan føre til væpnet konflikt, eller om en stat har interne væpnede uroligheter. Dersom en stat kommer i væpnet konflikt, kan man tilbakekalle eksporttillatelsen. Imidlertid må dette være i samsvar med svensk utenrikspolitikk.¹²⁷

Lisens for eksport av militært materiell bør heller ikke gis til stater der omfattende og grove brudd med menneskerettighetene forekommer. Retningslinjene understreker at utenrikspolitiske hindre ikke foreligger i spørsmål om eksport til nordiske eller «tradisjonelt nøytrale europeiske land», og at samarbeid med disse landene i prinsippet ansees å være i samsvar med svensk sikkerhetspolitikk.¹²⁸

Retningslinjene sier videre at en sluttbrukererklæring (*slutanvändarintyg*) bør foreligge ved eksport av militært materiell. Dersom en mottaker av svensk militært materiell videreeksporterer dette uten tillatelse, skal mottakeren i prinsippet ikke kunne motta svensk materiell så lenge vedkommende ikke endrer praksis.¹²⁹

Dersom en stat havner i væpnet konflikt med en annen stat, eller det oppstår indre væpnet uro i landet, bør tillatelse om eksport til denne staten trekkes tilbake. Man kan imidlertid beholde tillatelsen dersom det er forenlig med folkeretten og med de gjeldende svenske utenrikspolitiske prinsippene.¹³⁰

¹²⁶ Regeringens skrivelse 2009/10:114. Hentet desember 2011.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/21/11/acc21bc1.pdf>

¹²⁷ Regeringens skrivelse 2009/10:114. S 84 – 85. Hentet desember 2011.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/21/11/acc21bc1.pdf>

¹²⁸ Regeringskansliet. *Export av krigsmateriel*. Oppdatert april 2010, hentet desember 2011.

<http://www.regeringen.se/sb/d/2563/a/21898>

¹²⁹ Regeringens skrivelse 2009/10:114. S 86. Hentet desember 2011.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/21/11/acc21bc1.pdf>

¹³⁰ Regeringens skrivelse 2009/10:114. S 86. Hentet desember 2011.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/21/11/acc21bc1.pdf>

Det er altså flere likhetstrekk mellom det norske og svenske regelverket. Man må søke myndighetene om lisens for utførsel av militært materiell. Imidlertid er det svenske ISP en mer uavhengig myndighet i den svenske forvaltningen sammenliknet med seksjon for eksportkontroll i Norge. All eksport offentliggjøres i årlige eksportkontrollmeldinger. Som Norge, er Sverige rettslig bundet av EUs kriterier for når eksport av militært materiell ikke skal forekomme og skal ta hensyn til disse ved eksport. I likhet med Norge, har også Sverige formuleringer om hvordan man skal håndtere eksport til land i væpnet konflikt og til land med brudd på menneskerettighetene. Imidlertid kan det synes som om Sverige her, med sine formuleringer om at man ikke *bør* eksportere til disse, fremfor at man ikke *skal*, har et noe mindre stramt regelverk. I Sverige sier man også at det *bør* foreligge sluttbrukererkjøring, men ikke en streng *skal*-formulering, som Norge har for land utenfor landgruppe 1. Alt i alt ser det ut til at det norske og svenske regelverket har sterke likhetstrekk, men at Norge har strammere formuleringer om sluttbrukererkjøring og eksport til land der det er krig eller krig truer eller der disse vil bli brukt i brudd på menneskerettighetene.

Til sist skal det nevnes at Sveriges rapporteringspraksis skiller seg noe fra den norske på den måten at når Sverige rapporterer om avslag på lisens, har de samtidig fortalt hvilke kriterier som lå til grunn for hvert enkelt avslag, og hva slags materiell det var snakk om i hvert enkelt tilfelle. Norge rapporterer kun dette generelt – de sier hvilke typer materiell det er gitt avslag for og hvilke kriterier man har brukt, men de sier ikke i hvilke tilfeller eller for hvilke land man har gjort dette (med unntak av i 2008, da det kun var ett avslag på eksportlisens, til Bangladesh). Dersom man ønsker å oppnå mer gjennomsiktighet, ville det vært en fordel om rapporteringen til norske myndigheter på dette feltet ble organisert som i Sverige.

2.4.2. Finland

Ansvaret for kontroll av eksporten av militært materiell i Finland ligger under det finske forsvarsdepartementet, i samarbeid med enheten for våpenkontroll i det finske Utenriksdepartementet¹³¹. Det finske regelverket baserer seg på loven om eksport og forflytning av militært materiell fra 1990¹³², og en resolusjon fra 1997¹³³. I tillegg har Finland signert EUs felles holdning til våpeneksport¹³⁴.

Eksport av militært materiell er kun tillatt med en lisens som utstedes av forsvarsdepartementet. Eksportlisens kan bli nektet hvis det truer finsk sikkerhet

¹³¹ *Enheten för vapenkontroll*. Utrikesministeriet. Hentet januar 2012.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15907&contentlan=3&culture=sv-FI>; *Export of Defence Materiel*. Ministry of Defence. Hentet januar 2012. <http://www.defmin.fi/?l=en&s=144>

¹³² *Act on the export and transit of defence materiel*. (242/1990). Hentet fra Finlex sine sider januar 2012.

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1990/en19900242.pdf>

¹³³ *Decree on the export and transit of defence materiel*. (108/1997). Hentet fra Finlex sine sider januar 2012.

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1997/en19970108.pdf>

¹³⁴ *Export of Defence Materiel*. Ministry of Defence. Hentet januar 2012. <http://www.defmin.fi/?l=en&s=144>

eller bryter med finsk utenrikspolitikk. Videre sier regelverket at lisensmyndighetene *kan* kreve sluttbrukererklæring av eksportøren av produktet.¹³⁵

Det finske regelverket er vesentlig mindre omfattende enn det norske (og det svenske). Utover at det slår fast at eksport av militært materiell kan nektes om det er i strid med finsk utenrikspolitikk eller truer Finlands sikkerhet, sier regelverket lite eller ingenting om eksport til land der det er krig eller krig truer, eller om krav om menneskerettigheter. Imidlertid er EUs kriterier implementert, som det er i Norge og Sverige. Som Norge og Sverige, må eksportører søke om eksportlisens hos myndighetene. Imidlertid er forsvarsdepartementet lisensierende myndighet, ikke utenriksdepartementet. Sluttbrukererklæring nevnes, men det sies lite om når dette skal eller bør kreves. Alt i alt kan vi konkludere med at Finland har et mindre omfattende regelverk for eksport enn både Norge og Sverige. I oversikten over de ulike landenes eksport i 2.3. ser vi nærmere på om den finske eksportpraksisen er mindre streng enn den norske.

¹³⁵ *Act on the export and transit of defence materiel. (242/1990)*. Hentet fra Finlex sine sider januar 2012. <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1990/en19900242.pdf>

3. Den norske debatten om våpenproduksjon og -eksport

I det følgende vil jeg kort se nærmere på debatten om norsk produksjon og eksport av militært materiell. Jeg vil først se på debatten fra slutten av nittitallet, altså før Nammo flyttet produksjonen av håndvåpenammunisjon til Sverige. Deretter vil jeg se nærmere på debatten fra 2000-tallet. Debatten fra slutten av nittitallet vil bli gjengitt i noe mer detalj, da det er denne perioden som er relevant for caset om flytting av produksjon av ammunisjon til håndvåpen.

1.1. Debatten på slutten av nittitallet

På midten og slutten av 1990-tallet var det økende oppmerksomhet rundt håndvåpen og rundt hensynet til demokrati og menneskerettigheter ved eksport av militært materiell. Dette var blant annet konsekvens av en debatt av eksport til Tyrkia, som satte spørsmålet om menneskerettigheter og demokrati på dagsorden. Norge hadde levert våpen til Tyrkia for flere hundre millioner kroner siden 1984. Siden landet var involvert i krigslignende handlinger, var dette gjenstand for vesentlig debatt i Stortinget på nittitallet. SV fremmet i 1995 forslag i Stortinget som ville innebære vesentlig innstramming av eksportkontrollregelverket. Forslaget innebar blant annet at man skulle unngå å eksportere våpen og ammunisjon til udemokratiske stater eller land som bryter menneskerettighetene. Forslaget ble nedstemt i utenrikskomitéen.

I 1996 ble temaet igjen debattert i Stortinget, og et SV-forslag som inneholdt kravene til menneskerettigheter og demokrati som nevnt over, ble stemt ned. Men i 1997 vedtok Stortinget at Norge ikke skal eksportere våpen eller ammunisjon til land med udemokratiske styresett eller land som bryter grunnleggende menneskerettigheter..

I eksportkontrollmeldingene fra slutten av nittitallet ser vi også et sterkere fokus på eksport av håndvåpen. Eksportkontrollmeldingen for 1997 slår fast prinsippet om at uten- og innenrikspolitiske hensyn i eksportområdet skal veie inn i vurderingen av om lisens skal innvilges:

«Ei avgjerd om å utferda eksportløyve for våpen og ammunisjon skal mellom anna baserast på ei noggrann vurdering av dei utan- og innanrikspolitiske tilhøva i vedkommande område. Stortinget har lagt til grunn at denne vurderinga må vera avgjerande for om eksport skal finne stad. Utanriksdepartementets vurdering av tilhøva omfattar ei vurdering av ei rekkje politiske spørsmål, mellom desse spørsmål knytta til demokratiske rettar og respekt for grunnleggjande menneskerettar.»¹³⁶

¹³⁶ Stortingsmelding nr. 43 (1997 – 98)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/19971998/stmeld-nr-43-1997-98-/3.html?id=191812>

Tyrkia nevnes spesifikt i samme avsnitt, og det vises til at man har latt være å eksportere til Tyrkia siden 1995 med bakgrunn i en vurdering av innenrikspolitiske forhold. Poenget med at man skal ta hensyn til grunnleggende menneskerettigheter og demokrati ved vurdering av lisens, gjentas i senere eksportkontrollmeldinger.

Eksportkontrollmeldingen for 1997 inneholder også et eget avsnitt om kontroll med håndvåpen. Der sies det at Norge vil jobbe innenfor en rekke internasjonale fora, og at Norge vil ta initiativ til mellomstatlig samarbeid om tiltak som kan redusere ulovlig spredning av håndvåpen til konfliktområder.¹³⁷ I tillegg sier man i stortingsmeldingen at det vil være naturlig for Norge å opplyse om lisensavslag for eksport av håndvåpen.

Det går videre frem fra eksportkontrollmeldingen for 1998 at Norge i perioden fikk et økt engasjement for illegal eksport av håndvåpen. I juli 1998 arrangerte Norge et internasjonalt møte der 21 land samlet seg i Oslo for å diskutere problematikken rundt håndvåpen. Dette førte frem til enighet om tiltak for å hindre spredning av håndvåpen.¹³⁸ Denne eksportkontrollmeldingen har også et eget avsnitt om internasjonalisering av den norske våpenindustrien, nærmere bestemt Nammo, som ble etablert i 1998. Her understrekes det at etableringen av Nammo «berører utøvelsen av eksportkontrollen i de tre nordiske samarbeidsland. Dette vil kreve nær kontakt mellom de berørte myndigheter for å gi bedriften best mulig forutsigbarhet for sin produksjon, markedsføring og eksport.»¹³⁹

I eksportkontrollmeldingen for 1999 har man igjen et eget avsnitt om kontroll av håndvåpen. Det vises til Oslo II-konferansen om spredningen av internasjonale håndvåpen som ble arrangert i 1999. Norge fortsatte altså å sette håndvåpen høyt på dagsorden.¹⁴⁰

1.2. Debatten om norsk våpenproduksjon på 2000-tallet

I den enstemmige innstillingen fra utenrikskomitéen i Stortinget om norsk våpeneksport fra 1997, hadde, som nevnt i avsnitt 2.1. over, komitéen uttrykt et ønske om at man bør vurdere å inkludere krav til menneskerettigheter og internasjonal rett i vurderingene av søknader om eksportlisens. Dette førte til at UD's retningslinjer for eksport av militært materiell endret seg, slik at grunnleggende menneskerettigheter i mottakerlandet i dag er en faktor i

¹³⁷ Stortingsmelding nr. 43 (1997 – 98)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/19971998/stmeld-nr-43-1997-98-/3.html?id=191812>

¹³⁸ Stortingsmelding nr. 45 (1998 – 99)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/19981999/stmeld-nr-45-1998-99-.html?id=192468>

¹³⁹ Stortingsmelding nr. 45 (1998 – 99)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/19981999/stmeld-nr-45-1998-99-.html?id=192468>

¹⁴⁰ Stortingsmelding nr. 45 (1999 – 2000) <http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/19992000/stmeld-nr-45-1999-2000-/4.html?id=193600>

vurderingen innvilgelse av lisens til eksportører av forsvarsmateriell.¹⁴¹ Og i 2003 og 2004 ble temaet om norsk eksport av våpen igjen diskutert i Stortinget, nå i forbindelse med eksport av våpen til bruk i krigen i Irak.¹⁴² I regjeringsplattformen av 2005, Soria Moria 1, sier den rødgrønne regjeringen følgende om mål for norsk våpeneksport:

«Samtidig vil Regjeringen ta konsekvensen av at de våpen som i dag tar flest liv er lette håndvåpen. Regjeringen vil støtte internasjonale tiltak for å begrense handelen og utbredelsen av håndvåpen, herunder arbeidet med en egen konvensjon om våpenhandel» og «Regjeringen vil støtte arbeidet for en internasjonal konvensjon om våpenhandel.»¹⁴³

Man sier altså ikke mye konkret om norsk våpeneksport. Men i regjeringsplattformen av 2009, Soria Moria 2, går regjeringen en del lenger. Der sier de ikke bare at de vil

«bidra til en internasjonal regulering av den ukontrollerte spredningen av våpen og ammunisjon. Vi vil arbeide for en sterkere regulering av handel med, og besittelse av håndvåpen»

Men videre at de ønsker å:

«opprettholde og videreutvikle et strengt regelverk for norsk våpeneksport. Regjeringen har som mål å innføre sluttbrukererklæring fra alle land, og arbeide for at dette blir norm i NATO. Vi vil arbeide for at merking og sporingsmekanismer for norske våpen og ammunisjon utbedres, og jobbe for tilsvarende systemer internasjonalt.»¹⁴⁴

Her sier altså flertallsregjeringen at sluttbrukererklæring for alle land er et mål, og at den vil arbeide for videre utbedring av merking og sportingsmekanismer for norske våpen og ammunisjon. I tillegg presiserer regjeringen at man ønsker et strengt regelverk for den norske eksporten, og at dette skal utvikles videre. Dette er altså signaler som kan tolkes dithen at man ønsker et strengere regime enn det man da hadde (i 2009).

¹⁴¹ Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008: 81. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

¹⁴² Harang, Alexander. *Militær håndvåpenammunisjon fra Nammo: Et statlig ansvar?* Kirkens Nødhjelp 2008: 81. <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%C3%B8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Milit%C3%A6r%20h%C3%A5ndv%C3%A5penammunisjon%20fra%20Nammo.pdf>

¹⁴³ *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005 – 2009*. Hentet fra regjeringen.no desember 2011.

http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf

¹⁴⁴ *Politisk plattform for flertallsregjeringen*. Hentet fra regjeringen.no desember 2011.

http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2009/Ny_politisk_plattform_2009-2013.pdf

Dette er et tegn på en skjerping i retorikken ovenfor norske våpeneksportører i løpet av tidsperioden fra 2005 til 2009.

1.3. Debatten i dag

I forbindelse med debatten om eksport av norsk forsvarsmateriell i Stortinget 29. november 2011, var eksport til autoritære regimer et viktig tema. Bakgrunnen for dette var blant annet avsløringer tidligere på høsten 2011 om at Norge hadde eksportert forsvarsmateriell til Libya før Gadaffis fall. En innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteén fikk enstemmig bifall. Der ba man regjeringen

*“inkludere en vurdering i neste års melding om eksport av forsvarsmateriell, av om risikovurderingene er robuste nok og om praksis er streng nok når det gjelder eksport til autoritære regimer, regimer som per definisjon kan bli ustabile og der det foreligger fare for at utstyret kan benyttes til intern undertrykking eller menneskerettighetsbrudd”.*¹⁴⁵

Venstres Trine Skei Grande kom med et oversendelsesforslag som gikk noe lenger, og som ba regjeringen om “å komme tilbake til Stortinget med en egen sak om skjerping av eksportkontrollen av forsvarsmateriell, med siktemål å stramme inn risikovurderingene og forhindre eksport til autoritære regimer”.¹⁴⁶ KrF og SV uttrykte sympati for forslaget, men ga også uttrykk for at intensjonen til Venstre var inkludert i forslaget fra komiteén slik det forelå. Krfs Dagfinn Høybråten mente at Stortinget bør diskutere om vedtaket fra 1997, som sier at UD skal vurdere spørsmål knyttet til demokrati og menneskerettigheter, bør erstattes med et nytt vedtak som er tydeligere på nettopp dette kriteriet.¹⁴⁷

I tillegg pekte KrFs Høybråten på utfordringen med at norskeid forsvarsindustri eksporterer fra andre land: “Vi følger naturligvis eksportregelverket i de landene fabrikkene ligger. Flere av disse landenes eksportregelverk er dessverre ikke like strenge som det norske, bl.a. praktiserer USA, Finland og Tyskland eksport av våpen og ammunisjon til Kongo og Saudi-Arabia, land som Norge ikke selger våpen til fordi de er i krig eller trues av krig, eller på grunn av menneskerettighetssituasjonen i disse landene. Her ligger det også en utfordring som vi må se nærmere på.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteén om Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2010, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid. Hentet fra Stortinget.no januar 2012.

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2011-2012/inns-201112-062/2/>

¹⁴⁶ Stortinget – Møte tirsdag den 29. november 2011. Hentet fra Stortinget.no januar 2012.

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2011-2012/111129/2/>

¹⁴⁷ Stortinget – Møte tirsdag den 29. november 2011. Hentet fra Stortinget.no januar 2012.

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2011-2012/111129/2/>

¹⁴⁸ Stortinget – Møte tirsdag den 29. november 2011. Hentet fra Stortinget.no januar 2012.

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2011-2012/111129/2/>

Debatten fra høsten 2011, viser altså at det er vesentlig engasjement for problematikken rundt eksport av militært materiell blant norske stortingsrepresentanter. Det vil bli interessant å følge prosessen her fremover.

4. Case: Endring i Nammos produksjon av forsvarsmateriell

4.1. Endring i Nammos produksjon

Nammo ble som nevnt etablert i 1998. I eksportkontrollmeldingen for 1999, varsler regjeringen endring i produksjonen: «Gjennom flytting og konsentrasjon av produksjon skal verksemda gjerast meir konkurransedyktig. Samstundes kan produksjon av ein ammunisjonstype verta nedlagd i eitt eller fleire av dei nordiske landa.»¹⁴⁹

I 1999/2000 startet styret å jobbe med en restruktureringsplan. Målet var å effektivisere produksjonen og styrke selskapets konkurransevne, blant annet ved å konsentrere fremtidig produksjon. Det ble varslet i 2000 at dette skulle skje innen to år.¹⁵⁰¹⁵¹ Som en del av prosessen, vedtok styret at de ønsket å flytte produksjonen av finkaliberammunisjon fra Raufoss til Sverige og Finland. Den sivile delen skulle til Finland, den militære til Sverige. Dette ble kritisert i Stortinget, blant annet på bakgrunn av at Norge dermed ville bli avhengig av å importere deler av den militære ammunisjonen fra et land som ikke er medlem i NATO.¹⁵²

I denne sammenhengen er vi imidlertid interessert i dette på bakgrunn av den ulike eksportpraksisen mellom de ulike landene, og ikke minst sett i sammenheng med intensivering av debatten om våpeneksport i Norge på slutten på nittitallet. En av konsekvensene av omstruktureringen ble at produksjonen av finkaliberammunisjon, nærmere bestemt 7,62 mm, ble flyttet fra Raufoss til

¹⁴⁹ Stortingsmelding nr. 45 (1999 – 2000) <http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/19992000/stmeld-nr-45-1999-2000-/4.html?id=193600>

¹⁵⁰ *Restructuring plan*. Nammo 20.1.2000. Hentet desember 2011. <http://www.nammo.com/News/Restructuring-Plan/>

¹⁵¹ *Nammo prepares for the future*. Nammo 23.2.2000. Hentet desember 2011. <http://www.nammo.com/News/Nammo-Prepares-for-the-Future/>

¹⁵² *Skriftlig spørsmål fra Reidun Gravdahl (A) til nærings- og handelsministeren. Dokument nr. 15:148 (1999 – 2000)*. Stortinget. Hentet desember 2011. <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=18841>

Sverige.¹⁵³ I dag produseres ammunisjonen på Vanäsverken i Karlsborg i Sverige.¹⁵⁴

Selskapet forventet, og opplevde en utfordrende markedssituasjon i hjemmemarkedet, som tradisjonelt har vært det viktigste markedet for Nammo, spesielt på finkaliberammunisjon, på tidlig 2000-tall.¹⁵⁵ ¹⁵⁶ Dette gjør at en orientering mot markeder utenfor Norden er naturlig å forvente seg i denne perioden. Her spiller eksportpolitikken til landet bedriften eksporterer fra naturligvis en viktig rolle. Det er naturlig å tenke seg at Nammo er interessert i en eksportkontrollpolitikk som åpner muligheten for å eksportere varer, også ammunisjon, til lukrative markeder.

Som vi så over, har Sverige over flere år hatt en noe mer liberal eksportpolitikk enn Norge. Dette gjelder både regelverk og praksis. Det som også er spesielt interessant, er at vi ser at produksjonen av ammunisjon ble flyttet kort tid etter at den norske debatten rundt håndvåpen hadde strammet seg kraftig inn. Imidlertid blir det kun spekulasjoner å si noe om hvorvidt dette kan ha vært en motivasjon for flyttingen av eksporten. Selv sa Nammo at de ønsket å samlokalisere produksjonen av effektivitetshensyn. I arbeidet med denne rapporten har jeg ikke funnet konkrete indikasjoner på at andre motivasjoner skulle ligge bak. Imidlertid ser vi at etter at flyttingen var et faktum, har Nammo kunnet eksportere håndvåpenammunisjon fra et land der eksportregelverket er noe mer liberalt enn i Norge. Sverige har en lang historie med eksport til både Pakistan og Kasakhstan, land som norske eksportører gjentatte ganger har fått nei til å eksportere til. I tillegg ser vi at det er en del udemokratiske gulfstater som både Sverige og Norge eksporterer til, men som Sverige, i motsetning til Norge, har solgt ammunisjon til. *Dermed er det sannsynlig at statseide Nammo kan eksportere ammunisjon fra Sverige som man ikke nødvendigvis hadde fått tillatelse til i Norge.*

4.2. Svensk og norsk eksport av ammunisjon rundt årtusenskiftet

Her er en sammenlikning av utviklingen av den svenske og den norske eksporten av ammunisjon på sin plass. For så man en endring i eksportpraksisen til landene

¹⁵³ Spørsmål 9. Stortinget – Møte onsdag den 1. mars 2000 kl. 10. Hentet desember 2011.

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/1999-2000/000301/ordinarsporretime/9/#a3>

¹⁵⁴ Nammo Vanäsverken. Hentet fra Nammos nettsider desember 2011.

<http://www.nammo.com/Locations/Sweden1/Vanasverken-Karlsborg/>

¹⁵⁵ A significant step forward for the Nammo group. Nammo 19.3.2002. Hentet desember 2011.

<http://www.nammo.com/News/A-significant-step-forward-for-the-Nammo-Group/>

¹⁵⁶ Annual Report 2003. Nammo 2003:12 Hentet desember 2011.

http://www.nammo.com/upload/PDF/nammo_2003.pdf

etter at produksjonen ble flyttet? I så fall er det nærliggende å tenke at det er en sammenheng mellom endring i landenes eksport og Nammos produksjon av ammunisjon. Jeg vil dermed sammenlikne svensk og norsk eksport av ammunisjon i årene før og årene etter flyttingen av produksjonen av ammunisjon.

Nammo flyttet som nevnt produksjon av ammunisjon fra Raufoss til Vanäsverken rundt årtusenskiftet. Omtrent samtidig, fra 2000 til 2001, økte den svenske eksporten av ammunisjon kraftig – fra 143 til 306 millioner SEK.¹⁵⁷ I 1998 hadde imidlertid eksporten av ammunisjon vært oppe i 358 millioner SEK, og i 1999 426 millioner SEK.¹⁵⁸ I 2002 ser vi at eksporten av ammunisjon faller noe, til 223 millioner SEK, men i 2003 øker den kraftig – til 500 millioner SEK.¹⁵⁹ Og Sverige holdt seg på det nivået – i 2004 var eksporten av ammunisjon 493 millioner SEK, mens i 2005 var den 523 millioner SEK.¹⁶⁰

Norge rapporterer om ammunisjonseksport i en varegruppe som samler noen flere typer materiell – varegruppa heter «Ammunisjon, sprengstoff m.m.» Gruppa er dermed ikke direkte sammenliknbar med den svenske varegruppa, som kun innebefatter ammunisjon. Imidlertid bør en sammenlikning kunne gi en god indikasjon. Varegruppa var den nest største eksportgruppa i kroner fra 1998 til 1999. I 1998 eksporterte Norge «ammunisjon, sprengstoff m.m.» for 261 millioner NOK, mens året etter steg det kraftig til 384 millioner NOK. I 2000 sank det noe igjen til 258 millioner NOK, i 2001 var tallet 268 millioner NOK, mens i 2002 var det 304 millioner NOK. I 2003 endres rapporteringspraksisen, slik at den samlede eksporten av ammunisjon og sprengstoff oppgis i prosent, ikke i tall. Imidlertid er tallene for 2003 usikker, da rapporten opererer med to ulike prosenttall – 5 % og 12 %. Jeg inkluderer dermed ikke tallene for disse årene. For 2004 rapporteres det imidlertid at ammunisjon og sprengstoff utgjør 11 % av den totale eksporten, noe som tilsvarer 221 millioner. I 2005 er andelen 15,8 %, dvs 388 millioner – altså en kraftig økning.¹⁶¹ Oppsummert ser vi at det var en liten nedgang i de første årene etter 1999. Nedgangen er omtrent samtidig som økningen i svensk eksport. Imidlertid stiger den norske eksporten kraftig igjen på midten av 2000-tallet.

¹⁵⁷ Regeringens skrivelse 2001/02:114 s 47. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE01.pdf

¹⁵⁸ Regeringens skrivelse 1999/2000:110. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE99

¹⁵⁹ Regeringens skrivelse 2003/04:114 s 51. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE03.pdf

¹⁶⁰ Regeringens skrivelse 2005/06:114 s 61. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE05.pdf

¹⁶¹ Alle tall er hentet fra den norske regjeringens årlige rapporter om våpeneksport, som over. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/norway/norway-national-reports

Det går frem av den svenske rapporten hvilke land som har mottatt ammunisjon, men ikke hvem som er produsenten av den konkrete ammunisjonen. Derimot sier rapportene noe – i varierende grad av detaljnivå – om hvilke produsenter som eksporterer. I 1999 ble det rapportert at Vanäsverken eksporterte for mellom 10 og 50 millioner SEK. Året etter var anslaget mellom 10 og 30 millioner SEK. I 2001 og i 2002 var nivået det samme som i 1999 – mellom 10 og 50 millioner SEK. I 2003, derimot, samme år som Sverige eksporterte vesentlig mer ammunisjon, gjorde eksporten fra Vanäsverken et kraftig hopp – til 151 millioner SEK, hvorav mesteparten var kategorisert som krigsmateriell til bruk i strid (dette året begynner man også å rapportere mer presise tall for hver enkelt eksportør).¹⁶² I 2004 og 2005 var det noe lavere, men fremdeles vesentlig høyere enn rundt 2000-skiftet – i 2004 eksporterte Vanäsverken for 102 millioner SEK og i 2005 for 112 millioner SEK.¹⁶³ Norge opererer ikke med tilsvarende oversikt over hvilke verdier norske bedrifter eksporterer for, men angir kun at bedriften Nammo Raufoss har rapportert om eksport i årene 1998 til 2005, alle årene jeg inkluderer i denne oversikten.

Vi ser her en interessant økning i eksporten til Vanäsverken og Sveriges totaleksport av ammunisjon. Vi ser også at fra 2003 til 2005 utgjorde verdien av Vanäsverkens eksport over en femtedel av Sveriges totale eksport av ammunisjon.

Det er svært vanskelig å si om det er en sammenheng mellom utviklingen i Sverige og Norge, på den måten at Sverige kan ha tatt over en del av den norske ammunisjonseksporten etter at ammunisjonsproduksjonen ble flyttet til Sverige fra Norge. En grunn til dette er at det ikke rapporteres nøyaktig hva og hvor mye som eksporteres fra verken Nammo Raufoss eller Vanäsverken. Vi vet noe mer om hvor mye som eksporteres fra sistnevnte, men når vi ikke kan se om eksporten fra Raufoss minker tilsvarende, kan vi ikke konkludere med at det har skjedd et skifte i eksporten fra Norge til Sverige. En annen grunn til at det er vanskelig å konkludere på dette, er at den norske rapporteringen ikke informerer om ammunisjon som én gruppe, men inkluderer det i en gruppe som også innebefatter sprengstoff. I tillegg kan det tenkes at den norske eksporten av annen type ammunisjon enn finkaliberammunisjon, kan ha økt i samme periode. Dette kan forklare at norsk eksport av varer i denne gruppa ikke minket mer enn det den gjorde etter 2000, da produksjonen av finkaliberammunisjon ble flyttet fra Raufoss til Vanäsverken.

¹⁶² Regeringens skrivelse 2003/04:114 s 63. Hentet fra Sipri.org januar 2012.

http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/SWE03.pdf

¹⁶³ Alle tall fra den svenske regjeringens årlige rapporter om våpeneksport, som over. Hentet fra Sipri.org januar 2012. http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/transparency/national_reports/sweden/sweden-national-reports

5. Konklusjon

I 2011 diskuterte Stortinget hva slags utfordringer norsk våpeneksport møter når land som norskeide selskaper opererer i har en annen eksportpolitikk enn Norge har. Dagfinn Høybråten (Krf) sa i denne debatten: "Vi følger naturligvis eksportregelverket i de landene fabrikkene ligger. Flere av disse landenes eksportregelverk er dessverre ikke like strenge som det norske, bl.a. praktiserer USA, Finland og Tyskland eksport av våpen og ammunisjon til Kongo og Saudi-Arabia, land som Norge ikke selger våpen til fordi de er i krig eller trues av krig, eller på grunn av menneskerettighetssituasjonen i disse landene. Her ligger det også en utfordring som vi må se nærmere på."¹⁶⁴

Denne rapporten har sett nærmere på nettopp denne utfordringen: Den norske stat er deleier i selskaper, nærmere bestemt Nammo AS og Kongsberg Gruppen ASA, som produserer forsvarsmateriell i andre land enn Norge. Skiller eksportpraksisen i de landene der Kongsberg og Nammo produserer forsvarsmateriell seg fra norsk eksportpraksis? Og hvilke konsekvenser kan dette få?

Rapporten konkluderer med at det er vesentlig grad av diskrepans mellom norsk eksportpraksis og eksportpraksisen til land som norske selskaper produserer forsvarsmateriell i. Dette gjelder produksjon i både Sverige, Finland, Sveits, USA og Canada, som er land de statseide selskapene Kongsberg og Nammo produserer forsvarsmateriell i. I denne rapporten har vi sett at ett eller flere av disse landene eksporterer til blant annet Pakistan, Israel, Kasakhstan, Colombia, Algerie og Libanon. Dette er land som Norge gjentatte ganger har nektet eksport av forsvarsmateriell til, på bakgrunn av det norske regelverket for våpeneksport. Eksport av forsvarsmateriell til disse landene må således kunne sies å være i strid med norsk eksportpraksis.

I sammenlikningen ser vi at Norge i de fleste tilfellene har et strengere regelverk og strammere eksportpraksis på utførelsen av forsvarsmateriell. Dette er isolert sett positivt. Imidlertid skaper det utfordringer når vi ser at selskaper som er delvis eid av den norske stat produserer varer i land som har en vesentlig mer liberal eksportpraksis enn Norge. Dette gjør at vi ikke kan vite at vi ikke tjener penger på eksport til land som man i Norge ikke ville tillate eksport av forsvarsmateriell til.

¹⁶⁴ Stortinget – Møte tirsdag den 29. november 2011. Hentet fra Stortinget.no januar 2012.
<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2011-2012/111129/2/>

Noe av grunnen til at vi verken kan bekrefte eller avkrefte dette er manglende gjennomsiktighet i de ulike landenes rapporteringspraksis. Statene hvis eksportpraksis diskuteres i denne rapporten forteller hvilke land de eksporterer til, og i ulik grad hva slags type materiell de eksporterer til disse landene. Flere forteller også hvilke selskaper som har fått innvilget eksportlisens. Det publikum imidlertid ikke får vite, er hvilke selskaper som eksporterer hva til hvilke land. Dermed kan vi verken bekrefte eller avkrefte hvorvidt f eks Nammo i Finland eksporterer materiell til stater som Norge ikke ville eksportert til. Det er opp til myndighetene å bedre gjennomsiktigheten, slik at interesserte kan vite hvorvidt gitte selskaper eksporterer til gitte land. Økt gjennomsiktighet er ønskelig for å kunne gi uavhengige observatører bedre innsikt i eksportpraksisen til ulike land, og i hvordan norske selskaper eksporterer. Dette er nødvendig for å kunne avdekke eventuelle brudd på regelverk eller med etiske målsetninger. Det er også nødvendig for å kunne avkrefte at dette finner sted.

I arbeidet med denne rapporten har det dukket opp flere utfordringer knyttet til manglende gjennomsiktighet i våpenindustrien. Et eksempel på dette er at Nammo har unnlatt å svare på henvendelser med spørsmål om produksjonsforholdene på de ulike fabrikkene rundt årtusenskiftet. Manglende gjennomsiktighet i selskapenes egne rapporter gjør det derfor ikke mulig å vite hvilke våpen som norskproduserte selskaper produserer som eksporteres hvor. Det er altså ikke mulig å vurdere hvorvidt Nammo eller Kongsberg eksporterer, fra andre land, en gitt type våpen til stater som Norge ikke ville eksportere til. Det er heller ikke mulig å si om Nammo eller Kongsberg i det hele tatt eksporterer til stater som Norge ikke ville eksportert til via andre land. Årsaken til dette er at denne informasjonen ikke kan spores via selskapenes rapporteringspraksis. Selskapene rapporterer ikke hvilke produkter som går hvor. Nammo rapporterer for eksempel eksporten delvis på regionnivå. Den statlige rapporteringen inneholder som nevnt over heller ikke denne informasjonen. Dette belyser behovet for mer detaljert rapportering og økt grad av gjennomsiktighet for hva denne industrien produserer og eksporterer, og hva de eksporterer til hvem.

Vi ser imidlertid at Sverige har mer detaljert rapportering på noen felt i forhold til Norge. Blant annet oppgir Sverige årsaken til hvert enkelt avslag på søknad om eksportlisens. Dette er et eksempel til etterfølgelse for Norge. I dag fremstår forsvarsindustrien og eksporten av militærmateriell som lukket og hemmelighetsfull. En åpnere holdning vil både gjøre det enklere å kunne kartlegge hvordan de ulike aktørene opererer og kunne styrke troverdigheten til industrien.

Rapporten har imidlertid funnet to eksempler på at norske statseide selskaper har eksportert varer til land som Norge har nektet eksport til. I begge tilfeller dreier dette seg om eksport til Israel. Det første tilfellet er at USA i 2009 eksporterte M72-raketter produsert av Nammo Talley til Israel. Nammo Talley er 100 % eid av

Nammo, som igjen er 50 % eid av den norske stat. Eksporten av Nammo Talley-produserte M72-raketter fra USA til Israel fant sted i samme tidsperiode som Gaza-konflikten mellom Israel og Hamas i 2008/2009. Det andre tilfellet er at Gallium, som er 100 % eid av statseide Kongsberg, lager luft- og missilforsvarssystemer som er i bruk i Israel. Eksport til Israel er i strid med norsk eksportpraksis. Hvis disse systemene har blitt eksportert til Israel etter at Kongsberg kjøpte Gallium i 2005, har dette altså innebåret at et statseid selskap har eksportert militærsystemer til et land Norge har uttrykt at man ikke ønsker å eksportere til. Dette er dermed et eksempel på utfordringer som kan oppstå når statseide norske produsenter av forsvarsmateriell eksporterer fra utlandet.

Vi ser også at den norske produksjonen av håndvåpenammunisjon ble flyttet til Sverige ved årtusenskiftet. Dette skjedde kort tid etter at det hadde vært en skjerping av debatten rundt produksjon av og ikke minst eksport av håndvåpenammunisjon. Vi kan ikke si noe om denne debatten motiverte flyttingen. Imidlertid ser vi at Sverige har til dels et mer liberalt eksportregelverk enn det Norge har. Dette åpner for muligheten for at Nammo via Sverige kan eksportere til mottakere som selskapet ikke hadde fått tillatelse til fra Norge. Vi ser også at Sverige økte eksporten av ammunisjon i årene etter at produksjonen var flyttet fra Norge til Sverige. Nammo Vanäsverken stod på eksportlisten til Sverige i alle disse årene. Dette betyr at Nammos finkaliberammunisjon ble eksportert etter flytting av produksjonen. Denne eksporten ble eksportert under et annet regelverk enn det norske, et regelverk som flere ganger har brutt med norsk eksportpraksis. Dette illustrerer igjen utfordringen som ligger i internasjonalisering av norsk statseid våpenindustri, og at selskapene vil kunne eksportere under regelverk som er mer liberale enn det norske.

I dag sier det norske regelverket at eksport av Nammos og Kongsbergs varer er underlagt regelverket i landet det eksporteres fra. Større grad av harmonisering av regelverket mellom de ulike landene ville kunne hindre manglende sammenheng i eksportpolitikken. Dersom man ønsker økt grad av sammenheng mellom norsk eksportpraksis og eksporten til statseide, norske produsenter av militært materiell i utlandet, vil det dermed være ønskelig å jobbe for et regelverk som sikrer at norskeide selskaper må forholde seg til det norske regelverket for eksport, i de tilfellene der de norske reglene er strengere.